

भारतीय रिज़र्व बैंक
RESERVE BANK OF INDIA
www.rbi.org.in

आरबीआय २०११-१२/७२

डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्रमांक २/१४.०१.००१/२०११-१२

जुलै १, २०११

अध्यक्ष/मुख्य कार्यकारी अधिकारी

सर्व सूचित व्यापारी बँका (विभागीय ग्रामीण बँका वगळून)/ सर्व वित्तीय संस्था यांचे चेअरमन/मुख्य अधिकारी.

महोदय,

मुख्य परिपत्रक - आपले ग्राहक ओळखा (के वाय सी) दंडक/काळा पैसा पांढरा करण्या विरुद्ध (ए एम एल) दंडक/दहशतवादी कारवायांना वित्त सहाय्य होण्या विरुद्धचा लढा (सी.एफ.टी)/ या बाबतच्या पी.एम.एल.ए.२००२ खाली दायित्व.

उपरोक्त विषयांबाबतच्या सर्व सूचना/मार्गदर्शक तत्वे एकत्र करणारे आमचे मुख्य परिपत्रक डी.बी.ओ.डी. ए.एम.एल. बी.सी. क्रमांक २/१४.०१.००१/२०१०-११ दिनांक १ जुलै २०१० पहा. हे मुख्य परिपत्रक म्हणजे याच विषयांवरील ३० जून २०१० पर्यंत जारी केलेल्या सर्व सूचना एकत्रित करणारे परिपत्रक आहे. मुख्य परिपत्रक - आपले ग्राहक ओळखा (के वाय सी) दंडक/काळा पैसा पांढरा करण्या विरुद्ध (ए एम एल) दंडक/दहशतवादी कारवायांना वित्त सहाय्य होण्या विरुद्धचा लढा (सी.एफ.टी)/ या बाबतच्या पी.एम.एल.ए.२००२ ते ३० जून २०११ पर्यंत प्रचालन खाली दायित्व.

२. सदर मुख्य परिपत्रक रिझर्व बँकेच्या संकेत स्थळावर (<http://www.rbi.org.in>) ठेवण्यात आले आहे.

आपला,

(दीपक सिंगल)
प्रभारी महाव्यवस्थापक

मुख्य परिपत्रक/आपले ग्राहक ओळखा(के वाय सी) दंडक/काळा पैसा पांढरा करण्या विरुद्ध (ए एम एल) दंडक/ दहशतवादी कारवायांना वित्त सहाय्य होण्या विरुद्धचा लढा (सी.एफ.टी)/या बाबतच्या पी.एम.एल.ए.२००२ खाली दायित्व.

हेतू

खाते उघडण्याबाबत ग्राहकांना ओळखण्याची काही पद्धती बँकांनी पाळावी व संशयास्पद व्यवहारांचा योग्य त्या अधिकाऱ्यांना अहवाल द्यावा या साठी बँकांनी काही पद्धती पाळाव्यात असा त्यांना सल्ला दिला होता. काळा पैसा पांढरा करण्या विरुद्ध (ए.एम.एल.) च्या दंडक व दहशतवादी कारवायांना वित्त सहाय्य होण्याविरुद्धचा लढा या बाबत आर्थिक कृती कार्यगटाने केलेल्या शिफारसीच्या संदर्भात आपले ग्राहक ओळखाया बाबतचे दंडक सुधारले होते. या आर्थिक कृती गटाने केलेल्या शिफारसी व बेसल समितीने बँकिंग पर्यवेक्षणाबाबत ग्राहकाची सखोल पडताळणी बाबत जारी केलेल्या परिपत्रकाच्या आधारे सविस्तर मार्गदर्शक तत्वे घालून दिली आहेत. तसेच जेथे आवश्यक असेल तेथे सूचनाही दिल्या आहेत. बँकांनी निदेशक मंडळाची संमती घेऊन “आपले ग्राहक ओळखा” व काळा पैसा पांढरा करण्याविरुद्धचे उपाय यावर योग्य धोरण अवलंबावे.

२. या मुख्य परिपत्रकामध्ये रिझर्व बँकेने आपले ग्राहक ओळखा(के वाय सी) दंडक/काळा पैसा पांढरा करण्या विरुद्ध (ए एम एल) दंडक/दहशतवादी कारवायांना वित्त सहाय्य होण्या विरुद्धचा लढा (सी.एफ.टी)/या बाबतच्या पी.एम.एल.ए.२००२ खाली दायित्व या विषयाच्या सर्व सूचना मार्गदर्शक तत्वे एकत्रित करण्यात आली आहेत. हे परिपत्रक रिझर्व बँकेच्या संकेत स्थळावर (<http://www.rbi.org.in>). ठेवण्यात आले आहे.

पूर्वीच्या सूचना:

या बाबतची परिपत्रकांची यादी, यादी-३ मधे दिली आहे.

लागू करणे.

- i) प्रमुख परिपत्रकामधे या ज्या सूचना आहेत त्या सर्व वित्तीयसंस्था व विभागीय ग्रामीण बँका वगळून सूचीकृत बँकांना लागू आहेत.
- ii) ही मार्गदर्शक तत्वे बँकिंग नियंत्रण कायदा १९४९ व काळा पैसा पांढरा करण्यापासून थांबवण्याचे नियम ७ (व्यवहाराचा प्रकार व किंमत यांचे अभिलेख ठेवणे, ठेवण्याची पद्धती, माहिती देण्याची वेळ, बँकिंग कंपन्यांच्या ग्राहकांची ओळख पटवण्याचे अभिलेख ठेवणे) नियम २००५. या नियमांचे उल्लंघन झाल्यास बँकिंग नियंत्रण कायदा या खाली दंडात्मक कारवाई होईल.
- iii) या मुख्य परिपत्रकामधे ३० जून २०११ पर्यंतची सर्व परिपत्रके एकत्र केली आहेत.

रचना

१	परिचय
१.१	के.वाय.सी./ए.एम.एल./सी.एफ.टी.
१.२	ग्राहकाची व्याख्या
२	मार्गदर्शक तत्वे
२.१	सर्वसामान्य
२.२	के.वाय.सी. धोरण
२.३	ग्राहक स्वीकृती धोरण.
२.४	ग्राहक ओळखणे धोरण.
२.५	ग्राहक ओळखणे आवश्यकता / उदाहरणात्मक मार्गदर्शक तत्वे.
२.६	बँक खात्यांचे परिचालन आणि मनी म्यूल्ट
२.७	बँकांना खरी ओळख माहित नसणे
२.८	छोट्या ठेवीची खाती
२.९	लहान खाते अधिसूचना दिनांक १६ डिसेंबर २०१०
२.१०	व्यवहारावर देखरेख ठेवणे.
२.११	खाती बाद करणे.
२.१२	जोखीम व्यवस्थापन.
२.१३	नवीन तंत्रज्ञान आणणे/क्रेडिट/डेबीट/स्मार्ट/गिफ्ट कार्ड
२.१४	अतिरेकी कारवायांना धनपुरवठा देण्याविरुद्ध लढा
२.१५	दहशतवादी कारवायांना अर्थ व्यवस्था करण्याविरुद्ध लढा
२.१६	एफएटीएफ लागू नसलेल्या किंवा पुरेशा प्रमाणात लागू होत नसलेल्या कायदेविषयक बाबी शफारसी
२.१७	कॉरस्पॉन्डंट बँकिंग
२.१८	भारता बाहेरील उपकंपन्या व शाखा यांना लागू होणे.
२.१९	वायर ट्रांस्फर
२.२०	प्रमुख अधिकारी
२.२१	व्यवहाराचे अभिलेख ठेवणे/अभिलेख ठेवणे व सांभाळणे/भारतीय आर्थिक गुप्तहेर युनिट (एफ.आय.यू./ आय.एन.डी.?)
२.२२	रोख व संशयास्पद व्यवहार अहवाल.
२.२३	ग्राहक शिक्षण/कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षण /कर्मचाऱ्यांना नोकरीत घेणे.
३	परिशिष्ट
३.१	परिशिष्ट - I खाते उघडण्यासाठी कोणते कागदपत्र मागवायचे
३.२	परिशिष्ट - II अहवालांची यादी व त्यांचे प्रारूप
३.३	परिशिष्ट - III युएपीए आदेश, २७ ऑगस्ट, २००९
३.४	परिशिष्ट - IV भारत सरकार अधिसूचना १६ डिसेंबर २०१०
३.५	परिशिष्ट - V मुख्य परिपत्रकात एकत्र केलेल्या परिपत्रकांची यादी.

१ परिचय

१.१ आपले ग्राहक ओळखा(के वाय सी) दंडक/काळा पैसा पांढरा करण्या विरुद्ध (ए एम एल) दंडक/दहशतवादी कारवायांना वित्त सहाय्य होण्या विरुद्धचा लढा (सी.एफ.टी)/ या बाबतच्या पी.एम.एल.ए.२००२

या बाबतच्या मानदंडाचा उद्देश असा आहे की गुन्हेगारी व्यक्ती/संस्थांनी कळत न कळत बँकांचा उपयोग काळा पैसा पांढरा करण्यासाठी किंवा दहशतवाद्यांना वित्त पुरवठा करण्यासाठी होऊ नये. आपले ग्राहक ओळखण्याचा पद्धतीमध्ये बँकांना आपले ग्राहक व त्यांचे आर्थिक व्यवहार अधिक उत्तम कळतात की ज्या योगे ते त्यांची जोखीम अधिक चांगली सांभाळू शकतात.

१.२ ग्राहकाची व्याख्या

आपले ग्राहक ओळखा धोरणासाठी ग्राहक म्हणजे

- जी व्यक्ती वा संस्था बँकेबरोबर खाते उघडते व व्यावसायिक संबंध ठेवते.
- ज्याच्या नावावर खाते जतन केले जाते (म्हणजेच लाभ घेणारा मालक). [संदर्भ: दिनांक १२ फेब्रुवारी, २०१० ची भारत सरकारची अधिसूचना- पीएमएलए नियमांमधील नियम ९, पोटनियम (१ए), 'लाभ घेणारा मालक म्हणजे अशी नैसर्गिक रितीने असणारी व्यक्ती जी अंतिमतः अशिलाची मालक किंवा नियंत्रक असते आणि किंवा अशि व्यक्ती जिच्या नावे व्यवहार केला जातो आणि त्यामध्ये ज्युरिडिकल व्यक्तीवर अंतिम परिणामकारक नियंत्रण ठेवणारी व्यक्तीसुद्धा समाविष्ट असते.]
- कायद्याने परवानगी दिल्यानुसार व्यावसायिक मध्यस्थानी उदा. शेअर दलाल, चार्टर्ड अकाऊंटंट, वकील इत्यादी यांनी केलेल्या व्यवहाराचे फायदे होणाऱ्या व्यक्ती.
- ज्या व्यवहारातून बँकेला महत्वपूर्ण आर्थिक धोका उत्पन्न होऊ शकतो उदा. वायर अंतरण किंवा एखादा मोठ्या किमतीचा डिमांड ड्राफ्ट हा एकच व्यवहार म्हणून होणे.

२. मार्गदर्शक तत्वे:

२.१ सर्व सामान्य

- i) खाते उघडण्याच्या वेळी बँकांनी ग्राहकाकडून मिळालेली माहिती गोपनीय ठेवायची असते व क्रॉस सेलींग किंवा इतर कारणासाठी इतरांना द्यायची नसते. परंतु मागितलेली माहिती ही वाटत असलेल्या जोखमी इतकी आहे व खाजगी गोष्टीत ढवळाढवळ करणारी नाही याची तसेच ती मार्गदर्शक तत्वांनुसार आहे याची बँकांनी खबरदारी घ्यावी. इतर माहिती खातेदाराने खाते उघडल्यावर त्याच्या संमतीने मागावी.
- ii) बँकांनी याची खात्री करून घ्यायला हवी की ५० हजार रुपयापेक्षा जास्ती रक्कम खातेदाराच्या खात्यात डिमांड ड्राफ्ट, मेल ट्रान्स्फर, प्रवासी चेक या द्वारे खर्ची पडत असेल तर ती चेक द्वारे पडली पाहिजे, रोकडीने नव्हे.
- iii) फॉरीन कॉन्ट्रीव्यूशन (रेग्युलेशन) कायदा १९७६ (वेळोवेळी बदलला गेल्या नुसार) याचे तंतोतंत पालन होत आहे याची खात्री करून घ्यावी.

२.२ आपले ग्राहक ओळखाधोरण

या बँकांनी या बँकांनी या धोरणात खालील महत्वाचे घटक अंतर्भूत करावेत

- (अ) ग्राहक स्वीकृती धोरण
- (ब) ग्राहक ओळखणे पद्धती
- (क) व्यवहारांवर देखरेख ठेवणे
- (ड) जोखीम व्यवस्थापन.

२.३ ग्राहक स्वीकृती धोरण (सी.ए.पी.)

अ) प्रत्येक बँकेने ग्राहक स्वीकारण्यासाठी स्पष्ट दंडक घालून द्यावेत व ग्राहक स्वीकृती धोरण घालावे. या धोरणामध्ये ग्राहकांच्या बँकेबरोबरच्या धोरणात खालील गोष्टी असाव्या.

- i) काल्पनिक/बेनामी नावामध्ये खाते उघडू नये.
- ii) व्यवसायाच्या कामाचा प्रकार, ग्राहकाचे ठिकाण व त्याचे ग्राहक, पैसे देण्याच्या पद्धती, त्याची उलाढाल किती आहे, त्याचा सामाजिक व आर्थिक दर्जा काय आहे इत्यादी बाबतच्या संभाव्य धोक्यांचा विचार करून कमी, मध्यम व जास्त धोका यात वर्गवारी करावी (बँका कोणतेही नाव ठेवू शकतात (स्तर १,२,३) ज्या ग्राहकांना अधिक बारकाईने निरीक्षणाची आवश्यकता असेल त्यांना उदाहरणार्थ राजकीय दृष्ट्या प्रसिद्ध असलेले लोक त्यांना वरची वर्गवारी देता येईल.
- iii) या वर्गवारी वर अवलंबून तसेच पी.एम.एल. कायदा २००२ यांच्या तरतुदी ध्यानात ठेवून व रिझर्व बँकेने या बाबत जारी केलेल्या मार्गदर्शक तत्वे लक्षात घेऊन कोणते कागदपत्र घ्यायचे व कोणती माहिती घ्यायची हे ठरवावे.
- iv) ज्या ठिकाणी योग्य ग्राहक तपासणी प्रक्रिया करता येणार नाही तेथे खाते उघडू/बंद करू नये उदा. जेथे बँक ग्राहकाची ओळख/कागदपत्र तपासणे व ते जोखीम वर्गवारीनुसार आहे की नाही हे ठरवणे व ग्राहकाने दिलेली कागदपत्रे/माहिती पडताळून पाहणे अशक्य असेल तेथे मात्र ग्राहकाचा छळ होऊ नये म्हणून काही सुरक्षिततेचे उपाय बाळगणी ही आवश्यक आहे. उदाहरणार्थ एखादे खाते बंद करण्याचा निर्णय वरच्या पातळीवर घेतला गेला पाहिजे व ग्राहकाला पुरेशी सूचना दिली गेली पाहिजे.
- v) कोणत्या परिस्थितीमध्ये ग्राहक इतर व्यक्तीच्यातर्फे काम करू शकतो हे स्थापित कायदा व पद्धती नुसार स्पष्ट केले पाहिजे कारण एखादा परवाना धारक दुसऱ्याचे खाते चालवू शकतो किंवा एकाद्या विश्वस्त व्यक्ती खाते चालवू शकतो.
- vi) ग्राहकाची ओळख यात गुन्हेगारी व्यक्ती बरोबर किंवा बंदी घातलेल्या अतिरेकी व्यक्ती किंवा संघटने बरोबर जुळत नाही याची खात्री पटवण्यासाठी आवश्यक त्या तपासण्या करणे आवश्यक आहे.

(ब) बँकांनी जोखीम वर्गवारीवर अवलंबून प्रत्येक ग्राहकांचे वर्णन तयार केले पाहिजे. त्या मध्ये ग्राहकाची ओळख, सामाजिक व आर्थिक दर्जा, व्यवसायाचा प्रकार, त्याच्या ग्राहकाचे व्यवसायाची माहिती व ठिकाण इत्यादी. ग्राहकाची तपासणी कितपत करायची हे बँकेला त्याच्या खात्यांची जोखीम कितपत वाटते या वर अवलंबून आहे. पण बँकेने जोखीम वर्गवारीशी संबंधित माहिती फक्त घ्यावी व खाजगी बाबतीत ढवळाढवळ करणारी माहिती घेऊ नये. ग्राहकाची माहिती ही गोपनीय असते व त्यातील माहिती क्रॉस सेलिंग किंवा इतर गोष्टीसाठी वापरायची नसते.

(क) जोखीमच्या वर्गवारीसाठी ज्या व्यक्ती/संस्थांचे (उच्च निव्वळ किमतीच्या व्यक्ती/संस्था वगळून) संपत्तीचा स्त्रोत सहजपणे ओळखता येतो अशा व्यक्ती/संस्था कमी जोखीमच्या

समजता येतील त्यांच्या खात्यातले व्यवहार माहिती असलेल्या प्रकारचे असतात. उदा. खातेदारांना ठराविक पद्धतीचा पगार मिळतो, समाजातील निम्नस्तरा मधील लोक ज्यांच्या खात्यात कमी रकमा असतात व व्यवहार ही कमी असतात. सरकारी खाती, सरकारच्या मालकीच्या कंपन्या, नियंत्रक व कायदेशीर संस्थांच्या बाबतीत ओळख पटवणे व ग्राहकांचे ठिकाण जाणून घेणे एवढ्याच गोष्टी पुरेशा होतील असे धोरणात ठरवता येईल. ज्या ग्राहकांकडून बँकांना अधिक जोखीम असते त्यांना मध्यम व अधिक जोखीमीचे ग्राहक म्हणता येईल. हे ग्राहकांची पार्श्वभूमी, ग्राहकाच्या कामाचा प्रकार व ठिकाण, उदगमाचा देश, पैशाचा उदगम व त्याच्या ग्राहकाचा प्रकार इत्यादी. ग्राहकाच्या जोखमीवर अवलंबून बँकांनी ग्राहकाची तपासणी करावी म्हणजे ज्या ग्राहकांकडून जास्त जोखीम आहे त्यांची विशेषतः ज्यांच्या उत्पन्नाचा स्रोत नीट माहीत नसतो. उदाहरणार्थ (ए) अनिवासी ग्राहक. (बी) ज्यांची निव्वळ किंमत जास्त असते असे लोक (सी) देणगी स्वीकारणाऱ्या संस्था, धर्मदाय संस्था, न्यास, अशासकीय संस्था. (डी) जवळच्या नात्यांमधे शेअर धारण असलेल्या कंपन्या. (इ) कार्यरत नसलेले भागीदार असलेल्या भागीदारी संस्था.(एफ) परकीय उदगम असलेले राजकीय दृष्ट्या प्रसिद्ध व्यक्ती.(जी) समक्ष न येणारे ग्राहक (एच) उपलब्ध सार्वजनिक माहितीनुसार संशयास्पद प्रसिद्धी असणारे ग्राहक, मात्र संयुक्तराष्ट्र संघ व त्यांच्या एजन्सीने निर्माण केलेल्या एन.पी.ओ./एन.जी.ओ. या कमी जोखीम ग्राहक म्हणून ठरवता येतील.

(ड) ग्राहक स्वीकृती धोरण व त्याचा अवलंब हा अति संकोचकारक बनू नये व त्यांमुळे सर्वसाधारण जनतेला विशेषतः आर्थिक दृष्ट्या किंवा सामाजिक दृष्ट्या दुर्बल घटकांना बँकिंग सेवा नाकारली जाऊ नये.

२.४ ग्राहकांना ओळखण्याची पद्धती (सी.आय.पी).

(ए) बँकांनी निरनिराळ्या स्तरावर ग्राहक ओळखण्याची जी पद्धत अवलंबली आहे, ती स्पष्ट करावी, उदा. बँकिंग नाते प्रस्थापित करणे, आर्थिक व्यवहार करणे, किंवा ज्या वेळी बँकिंग ग्राहका कडून पूर्वी मिळालेल्या माहितीबद्दल शंका असेल व त्याची खात्री करून घ्यायची. ग्राहकाची ओळख म्हणजे ग्राहक ओळखणे व त्याची स्वतंत्र व भरवशाच्या उदगमामधून किंवा माहिती मधून त्यांनी दिलेल्या माहितीची खात्री करून घ्यायची. नव्या ग्राहकाची मग तो नियमित असो वा अधून मधून येणारा असो व त्याचा बँकिंग व्यवसायाचा उद्देश. समाधान होणे याचा अर्थ असा की बँकेने ग्राहकाच्या जोखीम माहितीवर त्याची तपासणी केली असून त्या बाबतच्या मार्गदर्शक तत्वांची अंमलबजावणी केली आहे. अशि जोखमीवर आधारित पद्धती आवश्यक आहे कारण त्यामुळे बँकांचा खर्च अवाच्या सव्या होत नाही व ग्राहकांना त्रास होत नाही. मागवण्याचे कागदपत्र/माहिती ती जोखमी प्रमाणेच ग्राहकाचा प्रकार(वैयक्तिक/कंपनी इत्यादी) जे ग्राहक व्यक्ती आहेत त्यांचा पत्ता मिळवावा व त्यांचा फोटो घ्यावा. जे ग्राहक संस्था आहेत त्यांची कायदेशीर स्थिती कागदपत्राद्वारे घ्यावी. ज्या व्यक्ती त्या संस्थेतर्फे काम करणाऱ्या व्यक्तीला ते ते अधिकार आहेत काय याची खात्री करून घ्यावी व त्या व्यक्तीची ओळख पटवावी. संस्था ग्राहकाची रचना, मालकी ओळख त्या संस्थेचे नियंत्रण करणाऱ्या नैसर्गिक व्यक्ती कोण आहेत ते ओळखावे. काही संस्थात्मक ग्राहकांच्या बाबतीत बँकांना जास्त काळजी घ्यावी लागते. ती खाली परिच्छेद २.५ मधे बँकांच्या मार्गदर्शनासाठी दिली आहे. बँकांनी या संस्थांबाबत आपल्या अनुभवावर आधारित स्वतःची मार्गदर्शक तत्वे घालून घ्यावीत. तसेच स्थापित पद्धतीनुसार कायदेशीर गरजा व बँकर्स नेहमी घेतात ती काळजी घ्यावी. जर बँकांनी या धोरणानुसार ही खाती स्वीकारायची ठरवली तर बँकांनी ज्या व्यक्तींना फायदा होत आहे अशांची ओळख पटवून घ्यावी.

ब) जेव्हा कधी पैशाच्या गैरव्यवहाराची किंवा आर्थिक दहशतवादाची शंका येते किंवा संबंधित घटकांमुळे असे दिसते की, ग्राहकामुळे अधिक धोका/संशय निर्माण होतो आहे, तेव्हा बँकांनी खाते उघडण्याआधी ग्राहकाची सर्वकष तपासणी (सीडीडी) केली पाहिजे.

क) जेव्हा आर्थिक गैरव्यवहाराच्या किंवा दहशतवादी कृत्यांना अर्थसहाय्य केल्याच्या शंका येतात किंवा आधी प्राप्त केलेल्या ग्राहकाची ओळख करणा-या तथ्याच्या पर्याप्त सत्यतेबद्दल संशय निर्माण होतात, तेव्हा बँकांनी आवश्यक ती पुनर्तपासणी करावी व त्यामध्ये ग्राहकाची ओळख पुनः तपासणे आणि प्रस्तावित व्यावसायिक संबंधांचे उद्देश आणि स्वरूप ह्यांच्याशी संबंधित माहिती प्राप्त करणे आवश्यक आहे. [संदर्भ- दिनांक १६ जून, २०१० रोजीची भारत सरकारची अधिसूचना- पीएमएल नियमांमधील नियम ९ पोटनियम (१डी)]

(डी) असे ध्यानात आले आहे की नवऱ्याबरोबर/मुलांबरोबर रहाणाऱ्या व्यक्ती, बायको, मुलगा, मुलगी, आई, वडील इत्यादींचे पत्ते त्यांच्या नावावर आहेत की नाही हे पडताळून पहाता येत नाहीत. अशा वेळी बँक ओळख पटवणारे कागदपत्रे, वीज बिले मागू शकते की ज्यांच्या बरोबर होणारा ग्राहक रहातो तसेच त्या नातेवाईकांकडून असे पत्र घेऊ शकतो की सदर खाते ग्राहक उघडू शकतो. पोस्टाने आलेले पत्र हा पुरावा बँक वापरू शकते. या बाबतीत शाखांना सूचना देताना बँकांनी रिझर्व बँकेच्या मार्गदर्शक तत्वाचे सूत्र ध्यानात घ्यावे व विशेषतः कमी जोखमीच्या ग्राहकांना होत असलेला त्रास टाळावा.

(इ) बँकांनी विशिष्ट काळाने ग्राहकांची माहिती अद्यतन करण्याची पद्धती ठेवावी (फोटोग्राफ सकट). कमी जोखमीच्या ग्राहकांसाठी किमान ५ वर्षांनी वा मध्यम व जास्त जोखमीच्या ग्राहकांसाठी दोन वर्षांतून एकदा ही माहिती अद्यतन करावी.

(एफ) ग्राहकांना ओळखण्यासाठी ज्या कागदपत्रावर अवलंबून रहायचे त्याची यादी या मुख्य परिपत्रकाच्या सूची एक मध्ये दिले आहेत. या मध्ये अचूक घ्यायचा पत्ता म्हणजे येथे ग्राहक कायम रहातो व जो वीज बिल (इत्यादी) मध्ये दिलेला असतो (किंवा बँकेने स्वीकृत केलेल्या इतर कागदपत्रात दिलेला असतो).

(ग) काही बँका सूची १ मध्ये दिलेली कागदपत्रांची यादी ही पूर्ण यादी समजतात व काही लोकांना बँकिंग सेवा मिळत नाही तेंव्हा बँकांनी त्यांच्या सूचनांचे पुनरावलोकन करावे.

२.५ ग्राहक ओळखणे आवश्यकता/उदाहरणात्मक मार्गदर्शक तत्त्वे

i) बाहेरून येणारे ग्राहक (वॉक इन कस्टमर्स)

खाते नसलेल्या म्हणजेच बाहेरून येणा-या ग्राहकांद्वारे करण्यात येणा-या व्यवहारांच्या संदर्भात जेव्हा व्यवहाराची रक्कम पन्नास हजार रुपयांइतकी किंवा त्याहून जास्त असेल आणि ती एका किंवा अनेक जोडलेल्या दिसणा-या व्यवहारांमधून होत असेल, तर त्या ग्राहकाची ओळख आणि पत्त्याची पडताळणी केली गेली पाहिजे. परंतु, जर एखादा ग्राहक सहेतुक एका व्यवहाराला रूपये ५०,०००/- ह्या मर्यादेच्या आत ठेवून अनेक व्यवहारांच्या मालिकेचे स्वरूप देत असेल असे बँक विश्वासाने म्हणू शकत असेल, तर बँकेने त्या ग्राहकाची ओळख आणि पत्त्याची पुनः पडताळणी केली पाहिजे आणि एफआययु-आयएनडीमध्ये संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एसटीआर) दाखल करण्याचा विचार केला पाहिजे.

सूचना: पीएमएल नियम, २००५ च्या अंतर्गत नियम ९ च्या पोटनियम (१) मधील विधान (बी) (ii) नुसार, बँका आणि वित्तासंस्थांना सर्व आंतरराष्ट्रीय वित्त हस्तांतरण क्रियांच्या पडताळणीसाठी ग्राहकांची ओळख पडताळणी करणे आवश्यक आहे.

ii) वेतन-प्राप्त कर्मचारी

वेतनप्राप्त कर्मचा-यांच्या संदर्भात, स्पष्ट केले जाते की, गैरव्यवहाराचा धोका कमी करण्याच्या उद्देशाने बँकांनी फक्त कॉर्पोरेट आणि अन्य प्रतिष्ठित संस्थांनी दिलेल्या प्रमाणपत्रावर/ओळखपत्रावर/पत्त्यावरच निर्भर राहावे आणि असे प्रमाणपत्र/पत्र देण्यासाठी संबंधित एम्प्लॉयरद्वारे निर्धारित करण्यात आलेल्या प्राधिकृत पात्र यंत्रणेबद्दल जागरूक असावे. तसेच, एम्प्लॉयरद्वारे देण्यात आलेल्या प्रमाणपत्र/पत्राखेरीज, बँकांनी आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंधक

नियमामध्ये देण्यात आलेल्या (जसे पासपोर्ट, ड्रायव्हिंग लायसन्स, पॅन कार्ड, मतदार ओळखपत्र इत्यादी) किंवा केवायसीसाठीच्या वापर केल्याच्या पावत्यांपैकी कमीत कमी एका अधिकृत वैध कागदपत्राचा आग्रह कॉर्पोरेट आणि अन्य संस्थांच्या वेतनप्राप्त कर्मचा-यांना बँक खाते उघडून देण्याच्या वेळी करावा.

(i i i) न्याय/नामनिर्देशित किंवा विश्वास खाती:

सदर प्रकारची खाती ग्राहक ओळख पद्धती टाळण्यासाठी वापरली जाऊ शकतात. एखादा ग्राहक विश्वस्त/नामनिर्देशित व्यक्ती किंवा अन्य मध्यस्थ म्हणून काम करीत आहे काय हे बँकांनी ठरवावे. तसे असल्यास बँकांनी मध्यस्थांबाबत समाधान कारक पुरावा मागवावा तसेच ज्यांच्यासाठी ते काम करीत आहेत, त्यांच्या बाबतीत व त्यांच्या व्यवस्थेबाबतही पुरेसा पुरावा मागवा. न्यासाचे खाते उघडण्याच्या वेळी विश्वस्तांची ओळख पटवून घ्यावी व न्यास सेटल करणाऱ्यांची (न्यासाची मालमत्ता विकणारे लोक धरून), ग्रँट, संरक्षक, फायदा होणारे व स्वाक्षरीचे अधिकार असणारे लोक. फायदा होणारे लोक जेव्हा ठरवले जातात तेव्हा त्यांची ओळख पटवावी. एकाद्या संस्थेबाबत संस्थेचे व्यवस्थापक, निदेशक, फायदा होणारे लोक यांची ओळख पटवावी.

(iv) कंपनी व फर्मची खाती:

व्यावसायिक संस्थांना ढाल म्हणून वापरणाऱ्या व्यक्ती पासून बँकांनी सावध रहावे. बँकांनी संस्थेची नियंत्रण व्यवस्था समजून घ्यावी, पैशाचा उदगम ठरवावा व संस्थेवर ताबा ठेवणाऱ्या व्यक्ती व व्यवस्थापन करणाऱ्या व्यक्ती कोण आहेत ते ओळखावे. या आवश्यकता जोखमीच्या दृष्टीकोनातून बदलू शकतात उदा: सार्वजनिक कंपन्यांमध्ये सर्व भागधारक ओळखण्याची गरज नाही.

(v) व्यावसायिक मध्यस्थांनी उघडलेली खाती:

अ) ज्या वेळी बँकेला असे लक्षात येते की व्यावसायिक मध्यस्थाने उघडलेले खाते हे एका ग्राहकासाठी उघडलेले खाते आहे, त्या वेळी तो एक ग्राहक ओळखला पाहिजे. बँकांकडे व्यावसायिक मध्यस्थांनी संस्थांसाठी एकत्र केलेली खाती असू शकतात उदा. म्युच्युअल फंड, पेन्शन फंड, किंवा इतर प्रकारचे फंड. व्यावसायिकांनी व्यवस्थापन केलेली एकत्र खाती सुद्धा बँकांकडे असू शकतात उदा. “ठेवी म्हणून” किंवा एस्क्रो खात्यात असलेले पैसे. या पैशांचे व्यवस्थापन वकील/चार्टर्ड अकाउंटंट किंवा स्टॉक ब्रोकर्स यांचेकडे असते. या मध्यस्थांकडे असलेले पैसे हे बँकेकडे को-मिंगल नसतात “उप खात्यात” असतात, त्या पैकी प्रत्येकाचा फायदा घेणारी एक एक व्यक्ती असते, त्या वेळी फायदा घेणाऱ्या सर्वव्यक्तींना ओळखले पाहिजे. ज्या वेळी असे पैसे को-मिंगल असतात तेव्हा सुद्धा बँकेने फायदा घेणाऱ्या व्यक्तींना ओळखले पाहिजे. जेव्हा बँक मध्यस्थांनी केलेल्या ग्राहक तपासणीवर अवलंबून असतील, तेव्हा बँकांनी स्वतःची खात्री करून घ्यावी की त्या मध्यस्थावर नियंत्रण आहे व त्याच्यावरही पर्यवेक्षण आहे तसेच आपले ग्राहक ओळखायच्या आवश्यकता पूर्ण करण्यासाठी त्याच्याकडे पूर्ण व्यवस्था आहे. परंतु ग्राहक जाणण्याची अंतिम जबाबदारी बँकेची आहे हे बँकेने जाणून घेतले पाहिजे.

ब) म्हणून, सध्याच्या एएमएल/सीएफटी निर्देशानुसार, ग्राहकाच्या गोपनीयतेअंतर्गत येणा-या वकील आणि चार्टर्ड अकाउंटंट आदि व्यावसायिक मध्यस्थांसाठी हे शक्य नाही, कारण त्यामध्ये ग्राहकाचे तपशील उघड करण्यास, ग्राहकांच्या (अशिलांच्या) वतीने खाते धारण करण्यास इत्यादीसाठी प्रतिबंध आहे. विशेष महत्त्व देऊन सांगितले जाते, की बँकांनी वकील आणि चार्टर्ड अकाउंटंट आदि व्यावसायिक मध्यस्थांच्या वतीने ग्राहकास/अशिलास खाते उघडण्याची/धारण करण्याची अनुमती देऊ नये, कारण ग्राहकाच्या गोपनीयतेच्या व्यावसायिक बंधनामुळे हे मध्यस्थ खात्यांच्या/निधीच्या मालकांची खरी माहिती देऊ शकत नाहीत. तसेच, अशि कोणतीही व्यक्ती ज्या व्यक्तीमुळे बँक खाते धारण करणा-या किंवा त्यांची फायदेशीर मालकी असलेल्या तिच्या ग्राहकांच्या सत्य ओळखीला जाणून घेण्याच्या किंवा त्याची पडताळणी करण्याच्या किंवा व्यवहारांचे खरे स्वरूप आणि उद्देश समजून घेण्याच्या बँकेच्या क्षमतेला धक्का पोचेल, अशा व्यक्तीस बँकांनी ग्राहकाच्या/अशिलाच्या वतीने खाते उघडण्यास अनुमती देऊ नये.

(vi) भारताबाहेर रहाणाऱ्या राजकीय दृष्ट्या प्रसिद्ध व्यक्तीची खाती :

अ) राजकीय दृष्ट्या प्रसिद्ध व्यक्ती म्हणजे ज्यांना परदेशामधे महत्वाची सार्वजनिक कामे दिली जातात. उदा. राज्याचे किंवा सरकारचे प्रमुख, वरिष्ठ राजकारणी, वरिष्ठ सरकारी/न्यायालयीन/लष्करी अधिकारी, सरकारी मालकीच्या कंपन्यांचे वरिष्ठ अधिकारी, महत्वाच्या राजकीय पक्षांचे नेते, इत्यादी ज्या अशा व्यक्तींची बँकेबरोबर संबंध जोडण्याचे प्रयत्न करतात, त्या सर्वांची सार्वजनिक ठिकाणी उपलब्ध असलेली सर्व माहिती तपासावी. अशि व्यक्ती ग्राहक म्हणून स्वीकारण्या आधी अशा व्यक्तींची सर्व माहिती व त्याच्या उत्पन्नाचा स्रोत कोणता आहे ते ओळखावे. अशा व्यक्ती ग्राहक म्हणून स्वीकारण्याचा निर्णय वरिष्ठ पातळीवर घ्यावा व त्यामध्ये ग्राहक स्वीकृती धोरण नमूद करावे. अशा तऱ्हेच्या खात्यावर नेहमी बारीक नजर ठेवावी. अशा राजकीय दृष्ट्या प्रसिद्ध व्यक्तींच्या कुटुंबातील व्यक्ती व नातेवाईकांना सुद्धा हे दंडक लागू करावे.

ब) वर्तमान ग्राहक किंवा लाभ घेणा-या मालकाच्या संदर्भात जर तो पीईपी झाल्यास बँकांनी व्यावसायिक संबंध पुढे सुरु ठेवण्यासाठी वरिष्ठ व्यवस्थापनाची मान्यता घ्यावी आणि पीईपी प्रवर्गातील ग्राहकांना लागू असेल त्याप्रमाणे सीडीडी उपायांचा वापर करावा व त्यामध्ये चालू कृतीवर वाढीव निगराणी समाविष्ट असेल. ज्यावेळेस पीईपी अंतिम लाभ घेणारा मालक असेल, तेव्हाही ह्या सूचना लागू असतील.

क) तसेच, जे ग्राहक पीईपीज ह्यांचे जवळचे नातेवाईक आहेत आणि ज्यांच्या खात्यांचे अंतिम लाभ घेणारे मालक पीईपी आहेत, अशा ग्राहकांना ओळखण्यासाठी त्यांच्यावर विस्तारित सीडीडी लागू करण्यासाठी बँकांनी योग्य अशा वर्तमान जोखीम व्यवस्थापन प्रक्रियांचे अवलंबन करावे.

(vii) समक्ष न येणाऱ्या ग्राहकांची खाती :

टेलिफोन व इलेक्ट्रॉनिक्स बँकिंग सुरु झाल्यावरअसे खातेदार खाती उघडतात जे बँकां समक्ष येत नाहीत. असे समक्ष न येणाऱ्या ग्राहकांसाठी नेहमीच्या ग्राहक ओळखणे पद्धतीप्रमाणेच जास्त जोखीम असल्यामुळे त्या साठी विशिष्ट आणि पुरेशा पद्धती अवलंबाव्यात. सादर केलेले सर्व कागदपत्र प्रमाणित केले जावे असा आग्रह धरवा व आवश्यक असल्यास अधिक कागदपत्रे मागवावीत. अशा तऱ्हेच्या ग्राहकाबद्दल बँकांनी पहिली रक्कम ग्राहकाच्या दुसऱ्या बँकेतून ज्या आपले ग्राहक ओळखा दंडक मानतात त्यांच्या कडून कागदपत्रे मागवावीत. सीमेपलिकडच्या ग्राहकांबद्दल ग्राहक व कागदपत्र यांचे जुळवणी करणे ही अडचण असेल व बँकेला तिसऱ्या पक्षाच्या प्रमाणीकरणाची/ओळखीवर अवलंबून रहावे लागेल. अशा वेळी तिसरा पक्षही नियंत्रणाखाली व निरीक्षणाखाली आहे व त्यांची पूर्ण “ग्राहकाची ओळख पटवा” योग्य प्रमाणे उपलब्ध आहे.

(viii) प्रोप्रायटरी संस्थांची खाती

प्रोप्रायटरला लागू असलेल्या ग्राहक ओळख प्रक्रियांच्या वर्तमान मार्गदर्शक सूचनांसह बँकांनी प्रोप्रायटरी संस्थांच्या नावाने खाते उघडण्यापूर्वी पुढील कागदपत्रांची मागणी करावी आणि त्यांची पडताळणी करावी:

अ) नाव, पत्ता आणि संस्थेच्या कार्याचा पुरावा- जसे नोंदणी प्रमाणपत्र (नोंदणीकृत असलेल्या संस्थेसाठी), दुकान आणि आस्थापना अधिनियमांतर्गत नागरी यंत्रणांद्वारे देण्यात आलेले प्रमाणपत्र/ परवाना, विक्रीकर आणि आयकर रिटर्न्स, सीएसटी/व्हॅट प्रमाणपत्र, विक्री कर/सेवा कर/व्यावसायिक कर यंत्रणांद्वारे देण्यात आलेले प्रमाणपत्र/नोंदणी कागदपत्र, भारतीय चार्टर्ड अकाउंटंट्स संस्था, भारतीय कंपनी सेक्रेटरी संस्था, इंडियन मेडिकल काउंसिल, अन्न आणि औषधा नियामक संस्था ह्यांसारख्या नोंदणीच्या अधिकृत संस्थांद्वारे देण्यात आलेले परवाने, केंद्र किंवा राज्य सरकार यंत्रणा/विभाग ह्यांच्याद्वारे प्रोप्रायटरी संस्थेच्या नावे देण्यात आलेले नोंदणी/परवाना कागदपत्र. बँक खाते उघडण्यासाठी ओळख कागदपत्र म्हणून डीजीएफटी कार्यालयाद्वारे प्रोप्रायटरी संस्थांना दिले जाणारे आयईसी (इंपोर्टर एक्सपोर्टर कोड) सुद्धा बँका स्वीकाः शकतात.

ब) वरीलपैकी कोणतीही दोन कागदपत्रे पर्याप्त राहतील. ही कागदपत्रे प्रोप्रायटरी संस्थेच्या नावाने असली पाहिजेत.

क) प्रोप्रायटरीशिप संस्थांसंदर्भातील ह्या मार्गदर्शक सूचना सर्व नवीन ग्राहकांसाठी लागू असतील आणि वर्तमान ग्राहकांच्या खात्यांसंदर्भात, वरील औपचारिकतांची पूर्तता ३१ डिसेंबर २०१० पूर्वी कालमर्यादा निश्चित केलेल्या प्रकारे पूर्ण झाली पाहिजे.

२.६ बँक खात्यांचे परिचालन आणि मनी म्युल्स

अ) आमच्या निदर्शनास आणले गेले आहे, की गुन्हेगारी व्यक्तीद्वारे खोट्या योजना (उदाहरणार्थ, फिशिंग आणि ओळख चोरी) केल्यानंतर त्यावर पांघरुण घालण्यासाठी "मनी म्युल्स" वापरले जाते आणि हे गुन्हेगार तिस-या पक्षाला "मनी म्युल्स" म्हणून आणून जमा खात्यांमध्ये बेकायदेशीर प्रकारे प्रवेश मिळवतात. काही वेळेस, हे तिसरे पक्षीय निर्दोष असतात आणि काही वेळेस ते अपराध्यांना सामील असतात.

ब) मनी म्यूल व्यवहारामध्ये बँक खाते असलेली व्यक्ती चेकद्वारे डिपॉझिट प्राप्त करण्यासाठी किंवा वायर ट्रान्स्फरसाठी सहभागी करून घेतली जाते आणि त्यानंतर दुस-या व्यक्तीच्या किंवा अन्य व्यक्तीच्या नावे असलेल्या खात्यांवर ह्या रकमा हस्तांतरित केल्या जातात आणि त्यामध्ये त्या व्यक्तीला काही दलाली रक्कम दिली जाते. अनेक प्रकारच्या पद्धतीद्वारे मनी म्यूलचा वापर केला जाऊ शकतो. त्यामध्ये स्पॅम ईमेल्स, ख-या भरतीच्या वेबसाईटसवरील जाहिराती, सोशल नेटवर्किंग साईट्स, इन्स्टंट मॅसेजिंग आणि वृत्तापत्रांतील जाहिराती आदिंचा समावेश असतो. पकडल्या गेल्यास ह्या मनी म्युल्सची खाती अनेकदा जप्त केली जातात आणि खोट्या व्यवहारात सहभागी असल्यामुळे होणा-या कायदेशीर कारवाईचा सामना करण्यासह खाते जप्तीमुळे त्यांची अडचण आणि संभाव्य आर्थिक हानी होते. अनेक वेळेस अशा मनी म्युल्सचा पत्ता आणि संपर्क तपशील खोटी किंवा योग्य नसतात व त्यामुळे संबंधित यंत्रणेस खातेदाराचे स्थान समजणे अवघड होते.

क) ह्या महा परिपत्रकात नमूद केलेल्या खाते उघडतानाच्या आणि व्यवहारांवरिल निगराणीसंबंधित असलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचे बँकांनी कठोर पालन केल्यास अशा म्यूल खात्यांमधील व्यवहार नियंत्रणात आणले जाऊ शकतात. म्हणून बँकांना सल्ला देण्यात येतो, की त्यांनी केवायसी/ एएमएल/ सीएफटी अशा वेळोवेळी जारी करण्यात येणा-या मार्गदर्शक सूचनांचे कठोर पालन करावे आणि खाते उघडल्यानंतर ग्राहकाच्या ओळखीशी संबंधित माहिती वेळोवेळी अद्ययावत करत राहावी आणि व्यवहारांवरही निगराणी करावी जेणेकरून बँक आणि त्यांच्या ग्राहकांचा अपराध्यांकडून गैरवापर केला जाणार नाही.

२.७ बँकांना खरी ओळख माहित नसणे

ज्या परिस्थितीमध्ये बँकांना वाटत असेल, की त्यांना खाते धारण करणा-या व्यक्तीची खरी माहिती समाधानकारकरित्या उपलब्ध नाही, त्यावेळी बँकांनी एफआययु-आयएनडीकडे एसटीआर दाखल करावा.

२.८ छोट्या ठेवीची खाती :

(i) ओळख व पत्ता याची माहिती देणाऱ्या कागदपत्रामधे पुरेशी लवचिकता ठेवली गेली असली तरी नागरी व ग्रामीण भागातील अनेक ग्राहक विशेषतः कमी उत्पन्नाच्या ग्राहक ही कागदपत्र पुरवू शकत नाहीत व बँकेला आपल्या ओळख व पत्त्याबद्दल माहिती देऊ शकत नाही. त्यामुळे त्यांना बँकिंग सेवा मिळत नाहीत व त्यांना आर्थिक दृष्ट्या वगळण्यात येते. त्याच प्रमाणे आपले ग्राहक ओळखापद्धतीमध्ये ज्या व्यक्तींना ५०,००० रुपयांपेक्षा कमी शिल्लक असलेले व वर्षातील एकूण व्यवहार रुपये एक लाखापेक्षा कमी असलेली खाती उघडायची असतात. अशा परिस्थिती मधे ते या प्रमुख परिपत्रकाच्या सूची १ मधे दिलेली कागदपत्रे देऊ शकत नाहीत अशा ग्राहकांसाठी बँकेत खाते उघडावे मात्र

त्याची ओळख ज्या ग्राहकाची पूर्ण "आपले ग्राहक ओळखा" पद्धती पूर्ण झाली आहे त्याने द्यावी. अशि ओळख देणाऱ्याचे खाते बँकेकडे किमान सहा महिने असावे

किंवा

समाधानकारकरीत्या असावे. प्रस्तावित ग्राहकाचा फोटो व पत्ता ओळख देणाऱ्याने प्रमाणित करावा किंवा बँकेला मान्य असलेला कोणताही पुरावा सादर करावा. किंवा

(ii) अशि खाती उघडताना ग्राहकाला समजावले पाहिजे की कोणत्याही वेळी जर त्याच्या सर्व खात्यातली एकूण रक्कम रुपये ५०,००० पेक्षा जास्त झाली किंवा वर्षातील एकूण क्रेडिट रुपये १,००,००० पेक्षा जास्त झाले तर “आपले ग्राहक ओळखा” याची पूर्ण पद्धती पूर्ण केल्या शिवाय पुढील व्यवहार करायला परवानगी दिली जाणार नाही. ग्राहकाची गैरसोय होऊ नये म्हणून ग्राहकाची शिल्लक रुपये ४०,०००/- झाली किंवा एकूण क्रेडिट ८०,०००/- झाली की ग्राहकाने “आपले ग्राहक ओळखा” कागदपत्र द्यावेत, अन्यथा त्याचे व्यवहार थांबवले जातील अशि सूचना बँकेने त्याला द्यावी.

२.९ लहान खाते

भारत सरकारच्या अधिसूचना क्र. १४/२०१०/एफ. क्र. ६/२/२००७-ई.एस. दिनांक १६ डिसेंबर २०१० प्रमाणे, आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंध (व्यवहारांच्या स्वरूप आणि मूल्याच्या नोंदी जतन करणे, जतन करण्याची प्रक्रिया आणि पद्धत आणि माहिती आणि पडताळणी सादर करण्याचा कालावधी आणि बँकिंग कंपन्यांच्या, वित्तासंस्थांच्या आणि मध्यस्थ संस्थांच्या ग्राहकांच्या ओळखीच्या नोंदी जतन करणे आणि त्यांची पडताळणी) नियम, २००५ मध्ये सुधारणा करण्यात आली आहे. सुधारित आवृत्ती ह्या परिपत्रकाच्या परिशिष्ट चारमध्ये नमूद करण्यात आली आहे.

अ लहान खाते

अ) अधिसूचनेच्या नियम २ विधान (एफबी)मधील तरतुदींच्या संदर्भात ‘लहान खाते’ म्हणजे पुढीलप्रमाणे बँकिंग कंपनीमध्ये असलेले बचत खाते होय-

(i) एका आर्थिक वर्षातील एकूण जमा रक्कम रुपये एक लाखापेक्षा अधिक होत नाही;

(ii) एका महिन्यातील काढलेल्या आणि हस्तांतरित केलेल्या रकमा ह्यांची बेरीज रुपये दहा हजारपेक्षा जास्त होत नाही; आणि

(iii) कोणत्याही वेळेस शिल्लक असलेली रक्कम रुपये पन्नास हजारपेक्षा जास्त होत नाही.

ब) अधिसूचनेच्या नियम (२ए) मध्ये ‘लहान खाती’ उघडण्यासाठीची प्रक्रिया सविस्तर नमूद केली गेली आहे. लहान खाती उघडताना बँकांना ह्या नियमांमध्ये देण्यात आलेल्या प्रक्रियेच्या अंमलबजावणीची खात्री करून घेण्याचा सल्ला दिला जातो.

ब. अधिकृतरीत्या वैधा कागदपत्रे

अ) ह्या अधिसूचनेमध्ये ‘पीएमएल नियमांच्या नियम २(१)च्या विधान (डी) मध्ये नमूद करण्यात आलेली अधिकृतरीत्या वैधा कागदपत्रांची’ व्याख्यासुद्धा विस्तारित करण्यात आली आहे आणि त्यामध्ये राज्य सरकारच्या अधिका-याद्वारे स्वाक्षरीकृत केलेले एनारईजीए जॉब कार्ड किंवा भारतीय विशिष्ट ओळख प्राधिकरणाद्वारे देण्यात आलेली नाव, पत्ता आणि आधार क्रमांक ह्यांचा उल्लेख असलेली पत्रे ह्यांचा समावेश करण्यात आला आहे.

ब) पुढे असाही सल्ला दिला जातो, की ज्यावेळेस बँकेने खाते सुरु करण्यासाठीचे पूर्ण केवायसी कागदपत्र म्हणून (संदर्भ- ह्या महापरिपत्रकाचा परिच्छेद २.४ (एफ)) फक्त ह्या दोन कागदपत्रांवरच विशेष भर दिला असेल- म्हणजेच एनारईजीए जॉब कार्ड किंवा आधार पत्र, तर उघडण्यात आलेल्या बँक खात्यास ह्या अधिसूचनेमध्ये लहान खात्यांसाठी नमूद करण्यात आलेल्या सर्व अटी आणि मर्यादा लागू होतील.

क) त्याप्रमाणे, दिनांक १६ डिसेंबर २०१० च्या अधिसूचनेप्रमाणे नियम २ ए मध्ये निर्धारित करण्यात आलेल्या प्रक्रियेसह उघडण्यात आलेल्या सर्व खात्यांना फक्त एनारईजीए कार्ड किंवा आधार

पत्राच्या आधारे उघडण्यात आलेल्या सर्व खात्यांना "लहान खाती" म्हणून ओळखले जाईल आणि ते नियम ९ अंतर्गत पोटनियम (२ए) च्या विधान (i) ते (v) मध्ये नमूद केलेल्या अटीच्या अंतर्गत असतील.

२.१० व्यवहारांवरील निगराणी

अ) परिणामकारक केवायसी प्रक्रियांसाठी सततची निगराणी महत्त्वपूर्ण आहे. जर बँकांना त्यांच्या ग्राहकांच्या सामान्य आणि योग्य कामांची माहिती असेल, तरच त्या नियमित कामांच्या बाहेर असलेल्या व्यवहारांची ओळख करू शकतात आणि म्हणून जोखमीचे नियंत्रण करून तिला कमी करू शकतात. तरीही, चालू असलेली निगराणी खात्यांच्या जोखीम संवेदनशीलतेवर अवलंबून असेल. बँकांनी सर्व गुंतागुंतीच्या, विशेष प्रकारे मोठ्या असलेल्या व्यवहारांवर आणि ज्यांना आर्थिक किंवा दृश्य कायदेशीर उद्देश नसेल अशा वाटणा-या सर्व विशेष वापरावर विशेष लक्ष द्यावे. बँका विशिष्ट प्रकारच्या खात्यावर अधिकतम मर्यादा निर्धारित करू शकतात आणि त्या मर्यादेबाहेर जाणा-या व्यवहारांवर अधिक लक्ष ठेवू शकतात. ज्या व्यवहारांमध्ये ग्राहकाच्या अपेक्षित आणि सामान्य कामाशी विसंगत मोठ्या रकमा असतात, त्यांकडे बँकेने विशेष लक्ष दिले पाहिजे. शिल्लक जमा रकमेच्या आकाराशी विसंगत प्रकारे मोठ्या प्रमाणात खात्यामध्ये व्यवहार होत असतील, तर त्याचा अर्थ खात्यांमधून पैसे 'काढले जात आहेत,' असा होतो. उच्च- जोखमीच्या खात्यांना अधिक कठोर निगराणीअंतर्गत आणले पाहिजे. प्रत्येक बँकेने अशा खात्यांसाठी ग्राहकाच्या पार्श्वभूमीची नोंद घेऊन मुख्य दर्शक निश्चित केले पाहिजेत. त्यामध्ये मूळ देश, निधीचा स्रोत, खात्यातील व्यवहारांचे प्रकार आणि अन्य जोखमीच्या घटकांचा समावेश असेल. बुलियन डीलर्स (सबडीलर्ससह) आणि ज्वेलर्सच्या खात्यांशी निगडित असलेली उच्च जोखीम बँकांनी लक्षात घेतली पाहिजे आणि फायनॅंशियल इंटेलिजन्स युनिट- इंडिया (एफआययु-आयएनडी) ह्यांच्याकडे संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एसटीआरज) भरण्यासाठी संशयास्पद व्यवहारांची ओळख केली पाहिजे. बँकांनी खात्यांच्या जोखीम- वर्गीकरणाच्या ठराविक काळानंतरच्या अवलोकनासाठी आणि योग्य ते सुधारित निगराणी उपाय करण्यासाठी प्रणाली अमलात आणावी. ग्राहकांच्या जोखीम वर्गीकरणाच्या अशा अवलोकनास सहा महिन्यांपेक्षा अधिक नसलेल्या नियमित कालावधीमधून एकदा केले जावे.

ब) प्रत्येक ग्राहकासोबत असलेल्या व्यावसायिक संबंधांबद्दल आदर बाळगून बँकांनी वर्तमान निगराणी उपाय पार पाडावेत आणि व्यवहारांचे काळजीपूर्वक अवलोकन करावे, ज्याद्वारे खात्री करता येऊ शकेल की ते व्यवहार ग्राहकाच्या माहितीप्रमाणे, व्यवसायाप्रमाणे आहेत आणि त्यांच्या जोखीम वर्गीकरणाशी सुसंगत आहेत आणि जिथे आवश्यक असेल, तिथे निधीच्या स्रोताशी सुसंगत आहेत. संदर्भ भारत सरकार अधिसूचना, दिनांक १६ जून, २०१०- नियम ९, पोटनियम (१बी),

२.११ खाती बंद करणे :

जेव्हा खातेदारांनी माहिती न दिल्यामुळे वा सहकार्य करण्यामुळे बँका आपले खातेदार ओळख दंडक लावू शकत नाही तेव्हा बँकेने खाते बंद करण्याचा व ग्राहकाला योग्य नोटीस देऊन व्यावसायिक संबंध संपवण्याचा विचार करावा. हा निर्णय वरिष्ठ पातळीवर घ्यावा.

२.१२ जोखीम व्यवस्थापन:

(अ) बँकेच्या निदेशक मंडळाने योग्य पद्धती घालून व त्यांची परिणामकारक अंमल बजावणी करून परिणामकारक 'आपले ग्राहक ओळखा' कार्यक्रम राबवावा. त्या मध्ये आवश्यक ती व्यवस्थापन यंत्रणा, नियंत्रण, कामाची वाटण, प्रशिक्षण व इतर गोष्टी असाव्यात. बँकेची धोरणे व पद्धतीची अंमलबजावणी योग्य रीतीने होत आहे या साठी जबाबदारी योग्य रीतीने बँकेत वाटली जावी. बँकांनी आपल्या निदेशक मंडळाच्या सल्ल्याने अशा पद्धती घालाव्यात की सध्याच्या ग्राहकांची जोखीम माहिती मिळू शकेल व काळा पैसा पांढरा करण्याविरुद्ध उपाय योजता येतील यासाठी कोणत्याही व्यवहारामध्ये, खात्यामध्ये किंवा बँकिंग व व्यवसाय संबंधामध्ये किती धोका आहे हे पहावे.

(ब) आपले ग्राहक ओळखाधोरण पद्धतीचे मूल्यांकन करणे व त्या पाळल्या जात आहेत की नाही हे पहाणे या मध्ये बँकांची अंतर्गत लेखा परीक्षा विभाग व पूर्तता विभागाचे महत्वाचे कार्य असते. बँकांचे अंतर्गत लेखा परिक्षक विभागात अशि धोरणे व पद्धती नीट माहिती असलेले कर्मचारी असतील याची बँकांनी खात्री करून घ्यावी. कंकरंट/अंतर्गत तपासनिर्माणी आपले ग्राहक ओळखापद्धती बँकेच्या सर्व शाखांमध्ये राबवली जात आहे काय हे पहावे त्यांच्या निदर्शनाला आलेल्या त्रुटींवर भाष्य करावे. या बाबतची पूर्तता निदेशक मंडळाच्या लेखा परीक्षा समिती पुढे दर तिमाहीला ठेवावी.

२.१३ नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर क्रेडिट कार्ड/डेबीट कार्ड/स्मार्ट कार्ड/गिफ्ट कार्ड

नवीन तंत्रामुळे काळा पैसा पांढरा करण्याचे प्रश्न उदभवले आहेत त्या कडे बँकांनी खास लक्ष द्यावे. इंटरनेट बँकिंग इत्यादी नव्या तंत्रज्ञानामुळे अनामिकता उपलब्ध होते व त्यावर उपाय योजावेत. कित्येक बँका इलेक्ट्रॉनिक कार्ड वापरतात. जी ग्राहक खरेदी विक्रीसाठी वापरतात, ए. टी. एम. मधून रोख रक्कम काढण्यासाठी वापरतात किंवा पैसे इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने अंतरित करण्यासाठी वापरतात. अशा पूरक तसेच अँड ऑन कार्ड धारकांच्या बाबतीत बँकांनी सर्व के.वाय.सी./ए.एम.एल./सी.एफ.टी मार्गदर्शक तत्वे पाळावीत. सर्व साधारणपणे ही कार्डे दलालांमार्फत विकली जातात. ग्राहकांना अशि कार्डे देण्या आधी आपले ग्राहक ओळखापद्धती लावल्या गेल्या आहेत याची बँकांनी खात्री करून घ्यावी. दलालांबाबतही आपले ग्राहक ओळखापद्धती लावणे श्रेयस्कर आहे.

२.१४ अतिरेकी कारवायांना धनपुरवठा देण्याविरुद्ध लढा

(अ) पी.एम.एल.ए. नियमानुसार ज्या व्यवहारामध्ये अतिरेकी कारवायांना धनपुरवठा केला जाऊ शकतो अशा व्यवहाराचा संशयास्पद व्यवहारामध्ये समावेश आहे, म्हणून बँकांनी ज्या खात्यांचा अतिरेकी कारवायांशी संबंध आहे. अशा व्यवहाराबाबत व भारतीय आर्थिक गुप्तहेर यंत्रणेला प्राधान्याने माहिती द्यावी.

(ब) ज्या ज्या वेळी राष्ट्र संघाच्या राष्ट्रीय सुरक्षा संघटनाच्या ठरावानुसार स्थापित झालेल्या सुरक्षा समितीने मान्य केलेल्या अशा व्यक्तीची/संस्थांची (अतिरेक्यांशी संबंध असल्याचे संशय असलेली) यादी जेव्हा भारत सरकारकडून येते तेव्हा रिझर्व बँक ती सर्व बँका व आर्थिक संस्थांना पाठवते. त्यांनी ती अद्यतन ठेवावी. अशि यादी आंतरराष्ट्रीय संघटनेच्या संकेत स्थळावर <http://www.un.org/sc/committees/1267/consolist.shtml> येथे उपलब्ध आहे. बँकांनी नवीन खाते उघडताना या यादीतील लोक/संस्था त्यात नाहीत ना याची खात्री करून घ्यावी. तसेच बँकांनी सध्याची खाती तपासून पहावी की जेणे करून कोणताही खातेदार यादीतील व्यक्ती/संस्थेशी संबंधित नाही. तसेच अशा व्यक्ती/संस्थांशी साम्य असलेल्या कोणत्याही व्यक्ती/संस्थेच्या खात्यांची पूर्ण माहिती रिझर्व बँक व एफ.आय.यू./आय.एन.डी. ला पाठवावीत.

२.१५ अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियम, १९६७च्या कलम ५१ ए अंतर्गत साधान गोठवणे

i) अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियम १९६७ (युएपीए) ह्यामध्ये अवैध कार्य (प्रतिबंध) सुधारणा अधिनियम, २००८ अन्वये सुधारणा करण्यात आलेली आहे. दिनांक ऑगस्ट २७, २००९ रोजी सरकारने अध्यादेश जारी करून दहशतवादी कृत्यांचे प्रतिबंध आणि हाताळणीसाठी अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियम, १९६७ ची ह्या संदर्भातील अंमलबजावणी करण्याची सविस्तर प्रक्रिया प्रसारित केली. कलम ५१ए च्या संदर्भात, केंद्र सरकारला ह्या अध्यादेशाच्या अनुसूचीत देण्यात आलेल्या किंवा दहशतवादामध्ये गुंतलेल्या किंवा संशयित असलेल्या अन्य कोणीही व्यक्ती किंवा संस्थांच्या किंवा त्यांच्या वतीने किंवा त्यांच्या निर्देशानुसार धारण केल्या गेलेल्या आर्थिक निधीस, आर्थिक साधनांना किंवा आर्थिक स्रोतांना गोठवण्याची, जप्त करण्याची किंवा त्यामध्ये निधी जोडण्याची क्षमता असून ते तशा ह्या अध्यादेशाच्या अनुसूचीत देण्यात आलेल्या किंवा दहशतवादामध्ये गुंतलेल्या किंवा संशयित असलेल्या अन्य कोणत्याही व्यक्तीस मिळणा-या लाभामापासून किंवा संबंधित आर्थिक सेवा/ आर्थिक संसाधने आणि निधी ह्यांचा लाभ घेण्यापासून प्रतिबंधित करू शकते.

ii) बँकांना युएपीए अध्यादेश, दिनांक २७ ऑगस्ट, २००९ (परिशिष्ट 111) मध्ये देण्यात आलेल्या प्रक्रियेचे आणि सरकारद्वारे जारी करण्यात आलेल्या आदेशाचे कठोर आणि काळजीपूर्वक पालन करणे आवश्यक आहे.

iii) आरबीआयकडून युएन मान्यतांतर्गत असलेल्या व्यक्ती आणि संस्थांच्या यादीच्या पावतीसंदर्भात (डेसिग्नेटेड सूची म्हणून ओळखल्या जाणा-या) बँकांनी पुढील गोष्टींची खात्री घ्यावी. युएनएससीआरजमध्ये सूचित करण्यात आलेल्या व्यक्तींच्या/ संस्थांच्या आर्थिक स्रोतांना गोठवण्यासंदर्भात/ गोठवणे रद्द करण्यासंदर्भात युएपीएच्या कलम ५१ए मध्ये निर्धारित करण्यात आलेल्या प्रक्रियेची जलद आणि परिणामकारक अंमलबजावणी आणि विशेषतः निधींच्या संदर्भात, बँक खात्यांच्या स्वरूपातील आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा.

iv) अध्यादेशाच्या परिच्छेद ४ च्या संदर्भात, बँक खात्यांच्या स्वरूपात जतन केलेल्या निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांच्या संदर्भात आरबीआय डेसिग्नेटेड सूची बँकांना अग्रेषित करेल व त्यावर त्यांनी पुढील कार्यवाही करणे गरजेचे असेलरू

अ) अद्ययावत डेसिग्नेटेड सूची इलेक्ट्रॉनिक फॉर्ममध्ये जतन केली जावी आणि त्यात दिलेल्या घटकांवर नियमित पद्धतीने तपासणी करून अध्यादेशामध्ये देण्यात आलेल्या अनुसूचीप्रमाणे (जिला डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था म्हंटले जाते) व्यक्ती किंवा संस्था आहेत का, आणि त्यांच्याकडे निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा बँक खात्यांच्या स्वरूपात आहेत का, ह्याची पडताळणी करावी.

ब) जर त्यांच्या ग्राहकांपैकी एखाद्या ग्राहकाचे तपशील डेसिग्नेटेड सूचीमधील व्यक्ती/ संस्थांसोबत जुळत असतील, तर बँकांनी असे ग्राहक उघडकीला आल्यानंतर २४ तासांपेक्षा अधिक उशीर न करता अशा ग्राहकाने बँक खात्यांच्या स्वरूपात धारण केलेले तत्काळ निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांची माहिती सह-सचिव (आय.एस.आय), गृह कार्य मंत्रालय ह्यांना फॅक्स क्र. ----- वर द्यावी आणि तसेच वर दूरधवनीवरही सांगावे. त्यातील तपशील पोस्टासह ईमेलवरही आवश्यक प्रकारे पाठवले जावेत.

क) वरील (ब) मधील संप्रेषणाची एक प्रत बँकांनी पोस्टाने आरबीआयचे वरील युएपीए नोडल अधिकारी, प्रमुख महाव्यवस्थापक, बँकिंग ऑपरेशन्स अँड डेव्हलपमेंट डिपार्टमेंट, सेंट्रल ऑफिस, रिजर्व बँक ऑफ इंडिया, अँटी मनी लॉडरिंग डिव्हिजन, ----- आणि फॅक्सद्वारे ----- वर पाठवावी. पोस्टाने/ फॅक्सने पाठवण्यात येणारी माहिती ईमेलवरही आवश्यक प्रकारे पाठवली जावी.

ड) जिथे खाते धारण केले गेले असे त्या राज्यातील/ केंद्रशासित प्रदेशातील युएपीए नोडल अधिका-याला आणि परिस्थितीनुसार एफआययु-इंडियाला बँकांनी वरील (ब) मधील संप्रेषणाची एक प्रत पाठवावी.

ई) जर डेसिग्नेटेड व्यक्ती/संस्थांची माहिती उघडरित्या जर एखाद्या ग्राहकाच्या माहितीशी जुळत असेल, तर बँकांनी डेसिग्नेटेड व्यक्तींना आर्थिक व्यवहार करण्यापासून थांबवावे आणि त्याची सूचना सह-सचिव (आय.एस.आय), गृह कार्य मंत्रालय ह्यांना फॅक्स क्र. ----- वर द्यावी आणि तसेच वर दूरध्वनीवरही सांगावे. त्यातील तपशील पोस्टासह ईमेलवरही आवश्यक प्रकारे पाठवले जावेत.

एफ) वरील (ब) परिच्छेदात देण्यात आलेल्या खात्यातील करण्यात आलेल्या किंवा प्रयत्न करण्यात आलेल्या सर्व व्यवहारांच्या माहितीसह बँकांनी संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एसटीआर) एफआयडी-आयएनडीमध्ये विहित नमून्यानुसार सादर करावा.

v) आर्थिक साधनांना गोठवणे

अ) वरील iv(ब) परिच्छेदातील तपशीलांची पावती म्हणून, एमएचएच्या आयएस-। विभागाद्वारे राज्य पोलिस आणि/किंवा केंद्रिय यंत्रणा एक पडताळणी करतील ज्याद्वारे बँकांनी डेसिग्नेटेड म्हणून ओळखलेल्या व्यक्ती/ संस्था डेसिग्नेटेड सूचित देण्यात आलेल्या आहे आणि बँकांनी सांगितलेले निधी, आर्थिक संसाधने, आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा त्या डेसिग्नेटेड सूचीतील व्यक्ती/ संस्थांद्वारे धारण केल्या गेलेल्या होत्या, ह्याची खात्री केली जाईल. ही पडताळणी असे तपशील मिळाल्यापासून पाच कार्य दिवसांपेक्षा मोठ्या नसलेल्या कालावधीच्या आत पूर्ण केली जाईल.

ब) जर पडताळणीच्या परिणामांनी दर्शवले, की मालमत्तेची मालकी किंवा धारणा डेसिग्नेटेड व्यक्ती/संस्थांच्या लाभासाठी केली गेली होती, तर युएपीएच्या कलम ५१ए अंतर्गत अशा संसाधनांना गोठवण्याचा आदेश अशा पडताळणीनंतर २४ तासांच्या आत काढला जाईल आणि इलेक्ट्रॉनिक प्रकारे संबंधित बँकेच्या शाखेला रिझर्व बँक ऑफ इंडिया आणि एफआययु-आयएनडी ह्यांच्या सूचनेसह पाठवला जाईल.

क) हा आदेश डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्थांना न कळवता दिला जाईल.

vi) परकीय देश आणि २००९ चा यु.एन. सुरक्षा परिषद, ठराव १३७३ ह्यांच्याकडून आलेल्या विनंतीची अंमलबजावणी

अ) यु.एन. सुरक्षा परिषदेच्या ठराव १३७३ नुसार देशांना उशीर न करता दहशतवादी कृत्ये करणा-या किंवा तसा प्रयत्न करणा-या किंवा त्यास चालना देणा-या/ सहभाग घेणा-या व्यक्तींना किंवा अशा व्यक्तींद्वारे प्रत्यक्ष/ अप्रत्यक्षरित्या चालवण्यात येणा-या दहशतवादी कृत्यांना आणि त्यांच्या वतीने कार्यरत असलेल्या व्यक्तींना मिळणा-या निधीला गोठवणे, आर्थिक आणि त्यांच्या मालकीच्या किंवा त्यांनी प्रत्यक्ष/ अप्रत्यक्ष प्रकारे नियंत्रित केलेल्या मालमत्तेला आणि अन्य संसाधनांना गोठवणे आवश्यक आहे.

ब) यु.एन. सुरक्षा परिषद ठराव १३७३ अंतर्गत परकीय देशांच्या विनंतीनुसार कार्य करण्यासाठी विदेश व्यवहार मंत्रालय परकीय देशांद्वारे करण्यात आलेल्या अशा विनंतीची समीक्षा करेल आणि निधी किंवा अन्य साधने गोठवण्यासाठी ती इलेक्ट्रॉनिक प्रकारे त्यांच्या सूचनांसह आयएस-। विभागाचे युएपीए नोडल अधिकारी ह्यांना पाठवेल.

क) एमएचएच्या आयएस-। विभागाचे युएपीए नोडल अधिकारी विनंतीची समीक्षा पाच कार्य दिवसांच्या आत समाधानकारक पद्धतीने करतील आणि त्या आधारे लागू असलेल्या कायदेशीर तत्त्वानुसार विनंती करण्यात आलेल्या डेसिग्नी योग्य कारणांच्या आधारे किंवा योग्य कारणाने संशय घेतला जाईल किंवा विश्वास ठेवला जाईल, की प्रस्तावित डेसिग्नी दहशतवादी आहे, दहशतवादाचा प्रायोजक आहे किंवा दहशतवादी संघटना आहे आणि त्यांचे ह्या बाबतीत समाधान झाल्यानंतर विनंती आरबीआयच्या नोडल अधिका-यांना इलेक्ट्रॉनिक प्रकारे अग्रेषित केली जाईल. वर उल्लेख केल्याप्रमाणे प्रस्तावित डेसिग्नी डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था म्हणून ओळखल्या जाईल.

ड) आयएस-। विभागाच्या युएपीए नोडल अधिका-याची विनंती प्राप्त झाल्यानंतर ती सूची बँकांना पाठवण्यात येईल आणि परिच्छेद २.१५ [(iii), (iv) आणि (v)] मध्ये नमूद करण्यात आलेली प्रक्रिया पार पाडण्यात येईल.

ई) गोठवण्याचे आदेश संबंधित डेसिग्नेटेड व्यक्तींना सूचना न देता प्रत्यक्षात येतील.

vii) पडताळणीमध्ये डेसिगनेट व्यक्ती नसलेल्या म्हणून सिद्ध झालेल्या व्यक्ती किंवा संस्था ह्यांच्या कार्यवाही अंतर्गत गोठवलेल्या निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा पुनः सुरु करण्यासंदर्भात जर एखादी व्यक्ती किंवा संस्था ह्यांच्याकडे हे सिद्ध करणारा पुरावा असेल, की त्यांच्या मालकीचा किंवा नियंत्रणात असलेला गोठवलेला निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा चुकीच्या कार्यवाहीमुळे गोठवण्यात आल्या असतील, तर ते आवश्यक पुराव्यासह लेखी स्वरूपात संबंधित बँकेकडे आवेदन देतील. बँका त्या आवेदनाला सर्व तपशीलांसह एमएचएच्या आयएस-। विभागाच्या नोडल अधिका-याला सूचित करतील व पाठवतील व त्यात ज्या व्यक्ती/संस्थेद्वारे आवेदन दाखल करण्यात आले असेल, त्यांच्या चुकीच्या कार्यवाहीमुळे गोठवण्यात आलेल्या निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांची माहिती परिच्छेद (iv)(ब)मध्ये नमूद केलेल्या तपशीलांसह असेल आणि ही माहिती दोन कार्यदिवसांच्या आत पाठवली जावी. एमएचएच्या आयएस-। विभागाचे नोडल अधिकारी असलेले सह- सचिव (आयएस-आय), एमएचए आवश्यक असतील ती पडताळणी व्यक्ती/ संस्था ह्यांच्याद्वारे देण्यात आलेल्या पुराव्याच्या अनुषंगाने करतील आणि जर त्यांचे समाधान झाले, तर पंधरा कार्य दिवसांच्या आत आवेदक व्यक्ती/ संस्थेच्या मालकीच्या/ नियंत्रणातील चुकीच्या कार्यवाहीमुळे गोठवण्यात आलेल्या निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा अनफ्रीझ करण्यासाठी आदेश संबंधित बँकेच्या नावाने जारी करतील. तरीही, जर कोणत्याही कारणामुळे अशा आवेदकासाठी साधने अनफ्रीझ करणारा आदेश पंधरा कार्यदिवसांच्या आत जारी करता आला नाही, तर आयएस-आय विभागाचे नोडल अधिकारी आवेदकाला सूचित करतील.

viii) अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियमांतर्गत आदेशांचे संप्रेषण.

अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियमांतर्गत कलम ५१ए अन्वये केल्या जाणा-या सर्व निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांच्याशी निगडित आदेशांचे संप्रेषण सर्व बँकांना आरबीआयकडून केले जाईल.

२.१६ एफएटीएफ लागू नसलेल्या किंवा पुरेशा प्रमाणात लागू होत नसलेल्या कायदेविषयक बाबी शफारसी

अ) एफटीएफ विधानामध्ये समाविष्ट करण्यात आलेल्या एमएल/सीएफटी रिजिमच्या मर्यादांमुळे उद्भवणा-या जोखमी बँकांनी विचारात घेणे आवश्यक आहे. भारतीय रिजर्व बँकेद्वारे वितरित करण्यात येणा-या एफटीएफ विधानांशिवाय (त्यातील सर्वात अद्ययावत १ जुलै, २०११, आमचे परिपत्रक क्र. डीबीओडी.एमएमएलक्र. १५००७ आणि १५००८/१४.०१.००१/२०१० -११ / दिनांक मार्च २४, २०११) बँकांनी एफटीएफ शिफारसी लागू नसलेल्या किंवा पर्याप्त प्रमाणात लागू नसलेल्या म्हणून ओळखल्या जाणा-या देशांची सार्वजनिकरित्या उपलब्ध असलेली माहितीसुद्धा विचारात घ्यावी. एफटीएफ विधान आणि एफटीएफ शिफारसीमधील कायदेविषयक अधिकारक्षेत्र लागू न होणा-या किंवा पुरेशा प्रमाणात लागू न होणा-या देशांमधील किंवा तेथील व्यक्तींच्या (ज्यात कायदेशीर व्यक्ती आणि अन्य आर्थिक संस्थांचाही समावेश होईल) व्यवहारांवर आणि व्यावसायिक संबंधांवर विशेष लक्ष देण्याबद्दलही बँकांना स्पष्ट प्रकारे सूचित केले जात आहे.

ब) बँकांनी एफटीएफ विधाने आणि एफटीएफ शिफारसी लागू न होणा-या किंवा पुरेशा प्रमाणात लागू न होणा-या देशांमधील किंवा तेथील व्यक्तींच्या (ज्यात कायदेशीर व्यक्ती आणि अन्य आर्थिक संस्थांचाही समावेश होईल) व्यवहारांच्या पार्श्वभूमीवर आणि उद्देशांवर लक्षपूर्वक निगराणी करावी. तसेच, जर अशा व्यवहारांना उघड प्रकारे दिसणारा आर्थिक किंवा कायदेशीर असा दृश्य उद्देश नसेल तर बँकांनी त्यांची शक्य तितक्या अधिक प्रमाणात छाननी करावी आणि मिळालेले निष्कर्ष लेखी स्वरूपात सर्व कागदपत्रांसह जपून ठेवावेत आणि विनंती केल्यानंतर रिजर्व बँक/ अन्य संबंधित यंत्रणेस उपलब्ध करावेत.

२.१७ कॉरस्पॉन्डंट बँक:

(अ) कॉरस्पॉन्डंट बँक म्हणजे एका बँकेने (कॉरस्पॉन्डंट बँक) दुसऱ्या बँकेला बँकिंग सेवा देणे (रिस्पॉन्डंट बँक) अशा सेवामध्ये रोख/धन व्यवस्थापन, आंतरराष्ट्रीय वायर अंतरण, डिमांड ड्राफ्ट व मेल ट्रान्स्फर करण्याची व्यवस्था, पेयेबल थ्रू खाती, चेक क्लिअर करणे या इत्यादी यांचा समावेश होतो. बँकांनी कास्पॉन्डंट/रिस्पॉन्डंट बँकेच्या व्यवसायाची पूर्ण माहिती घ्यावी व नीट अभ्यास करावा. त्यात दुसऱ्या बँकेच्या व्यवस्थापन मुख्य व्यवसाय, ए.एम.एल./सी.एफ.टी ची पूर्तता, खाते उघडण्याचा उद्देश, कॉरस्पॉन्डंट बँकिंग सेवा दुसरी कुठली व्यक्ती/संस्था वापरील काय व त्या बँकांचे नियंत्रक/पर्यवेक्षक यंत्रणा जाणून घेणेही महत्वाचे आहे. त्याचप्रमाणे उपलब्ध माहितीनुसार त्या

बँकेवर काळा पैसा पांढरा करण्याविरुद्ध किंवा अतिरेकीना अर्थसहाय्य करण्यासाठी काही कृती करण्यात आली होती काय याचाही शोध बँकेने घ्यावा. असे संबंधा निदेशक मंडळाच्या परवानगीनेच घेतली जावेत, परंतु जर कोणत्या कंपनीच्या निदेशक मंडळाला सदर गोष्टीचे अधिकार प्रशासनाला द्यायचे असतील तर त्यांनी या बाबतचे मुद्दे स्पष्ट करून बँकेचे चेअरमन/मुख्य अधिकारी यांच्या अध्यक्षते खालील समितीला द्यावेत. या समितीने मान्यता दिलेले प्रस्ताव निदेशक मंडळाच्या मान्यतेसाठी ठेवावेत. ज्या बँकेवर कॉरस्पॉन्डंट बँकिंग संबंध स्थापले आहेत त्यांच्या जबाबदाऱ्या स्पष्ट कराव्यात व त्याची कागदपत्रे करावीत. पेयेबल-श्रू-खात्याबाबत रिस्पॉन्डंट बँकेने खातेदारांची ओळख नीट पटवून घेतली आहे व त्यांची तपासणी करीत आहे याची कॉरस्पॉन्डंट बँकेने खात्री करून घ्यावी. त्याचप्रमाणे त्यांनी मागितल्यावर ग्राहकाची माहिती ही बँक देऊ शकते याची खात्री करून घ्यावी.

(ब) “शेल बँके” बरोबर कॉरस्पॉन्डंट संबंध

बँकांनी शेल बँके बरोबर असे संबंध ठेऊ नये. शेल बँक म्हणजे जी बँक अशा देशात प्रस्थापित झाली आहे की तिला तेथे स्थानीय अस्तित्व नाही व ती कोणत्या एकाद्या नियमित आर्थिक गटाशी संबंधित नाही. भारतात शेल बँकांना काम करायला परवानगी नाही. ज्या बँका शेल बँकांना आपली खाती वापर देतात त्या बँकांशी संबंध चालू ठेवताना बँकांनी काळजी घ्यावी तसेच ज्या रिस्पॉन्डंट बँका अशा देशात आहेत ज्या देशातील “आपले ग्राहक ओळखा” दंडक दुबळे आहेत अशांबरोबर तसेच जे देश काळा पैसा पांढरा करण्या विरुद्धच्या व अतिरेकी विरुद्ध लढा देण्याच्या बाबतीत सहकार्य न करणारे म्हणून ज्ञात आहेत त्यांच्या बाबतीत ही बँकांनी काळजीपूर्वक रहायला हवे. आपल्या कॉरस्पॉन्डंट बँकांची धोरणे काळा पैसा पांढरा करण्या विरुद्ध आहेत, त्यांच्या पद्धती योग्य आहेत व त्या ग्राहकांची तपासणी करण्याच्या अद्यतन पद्धती वापरतात याची बँकांनी खात्री करून घ्यावी.

२.१८ भारताबाहेरील शाखा व उपकंपन्यांना नियम लागू होणे.

या मुख्य परिपत्रकामधील मार्गदर्शक तत्वे परदेशात असलेल्या शाखा व उपकंपन्यांना लागू होतात, खास करून ज्या देशात एफ.ए.टी.एफ. सूचना पूर्णपणे लागू नाहीत किंवा अर्धवट लागू आहेत. मात्र या स्थानिक कायदानुसार असतील. ज्या ठिकाणी स्थानिक कायदानुसार ही मार्गदर्शक तत्वे लागू केली जाऊ शकत नाहीत त्या ठिकाणी ती बाब रिझर्व बँकेच्या ध्यानात आणावी. ज्या देशात रिझर्व बँकेने घालून दिलेल्या के.वाय.सी./ए.एम.एल. मार्गदर्शक तत्वांपेक्षा वेगळी तत्वे असतील तेथे बँकेने जे अधिक कडक नियम असतील, ते लागू करावेत.

२.१९ तार अंतरण (वायर ट्रान्स्फर)

बँका तार अंतरण ही पद्धत बँक खात्यातील पैसे अंतरण करण्यासाठी वेगवान पद्धत म्हणून वापरतात. या मध्ये देशातल्या देशात तसेच दोन देशामधल्या अंतरणाचा समावेश होतो. तार अंतरणात पैशाची प्रत्यक्ष हालचाल होत नसल्याने ही पद्धत एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी किंमत त्वरित अंतरण करण्याची वेगवान व सुरक्षित पद्धत म्हणून समजली जाते.

i) त्याची वैशिष्ट्ये या प्रमाणे

(अ) तार अंतरण हा मूळ व्यक्तीच्या इच्छेनुसार (व्यक्ती व संस्था) बँके मार्फत इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने पैसे दुसऱ्याला फायदा होईल त्याला उपलब्ध करून देण्याचा व्यवहार आहे. मूळ व्यक्ती व ज्याला फायदा होतो ती व्यक्ती एकच असू शकते.

(ब) परदेशी व्यवहार म्हणजे जेथे मूळ व्यक्ती व फायदा होणारी बँक/वित्तीय संस्था वेगवेगळ्या देशात असतील अशा ठिकाणचे तार अंतरण, त्यामध्ये किमान एक परदेशी संपर्क असलेल्या व्यवहाराचा संबंध होतो.

(क) घरगुती तार अंतरण म्हणजे ज्या तार अंतरणामध्ये मूळ व्यक्ती व फायदा होणारी व्यक्ती एकाच देशात असतात. त्या मध्ये एकाच देशात केलेली अनेक तार अंतरणांचा समावेश होतो, मग त्या साठीची यंत्रणा दुसऱ्या देशात असली तरी चालेल.

(ड) मूळ व्यक्ती खातेदार असेल किंवा जी व्यक्ती किंवा संस्था जी बँकेकडे अंतरणासाठी विनंती करेल ती व्यक्ती.

(ii) तार अंतरण ही त्वरित होणारी प्रक्रिया आहे व पैसे अंतरण करण्यासाठी या पद्धतीला जास्तीत जास्त पसंती दिली असते, त्यामुळे दहशतवादी व इतर गुन्हेगारी व्यक्तींनी त्यांचे पैसे अंतरण करण्यासाठी त्यांनी हा मार्ग वापरू नये या साठी त्यांना प्रतिबंध करणे आवश्यक आहे. जर तार अंतरण करणाऱ्या मूळ व्यक्तीची माहिती जर कायद्याची अंमलबजावणी करणाऱ्या संस्थांना कळवावी की ज्या योगे त्यांना दहशतवादी व इतर गुन्हेगारांना व त्यांची मालमत्ता शोधून काढायला मदत होईल. ही माहिती आर्थिक दक्षता युनीट भारत हे ही वापरू शकतात की ज्या द्वारे संशयास्पद व नेहेमीपेक्षा वेगळी कृती ओळखता येईल. फायदा होणारी बँक मूळ व्यक्तीची माहिती एफ.आय.यू-आय.एन.डी. ला संशयास्पद व्यक्ती ओळखण्यासाठी देऊ शकते. छोट्या तार अंतरणामुळे दहशतवाद्यांना पैसे मिळण्याचा धोका निर्माण झाल्यामुळे किमान किमतीच्या सर्व तार अंतरणे शोधून काढली पाहिजेत. त्या मुळे सर्व तार अंतरणाबरोबर खालील माहिती आहे याची बँकेने खात्री करून घ्यावी.

(अ) परदेशाबरोबरचे तार अंतरण व्यवहार .

- i) अशा तऱ्हेच्या व्यवहारा बरोबर मूळ व्यक्तीची अचूक व अर्थपूर्ण माहिती असणे आवश्यक आहे.
- ii) या माहितीत मूळ व्यक्तीचे नाव व पत्ता, खात्याचा नंबर असल्यास, नसल्यास विशिष्ट संदर्भा क्रमांक (त्या देशात असेल तसा) दिला पाहिजे.
- iii) जेव्हा एकाच मूळ व्यक्तीकडून अनेक तार अंतरणे एकत्र केली असतात तेव्हा मूळ खातेदारांचे खाते क्रमांक किंवा विशिष्ट संदर्भ क्रमांक दिला तर बँकांनी मूळ व्यक्तीची संपूर्ण माहिती नाही दिली तरी चालेल.

(ब) घरगुती तार अंतरण :

(i) रु.५०,०००/- आणि त्यावरील सर्व तार अंतरण बरोबर असलेल्या माहिती मध्ये मूळ व्यक्तीची सर्व माहिती म्हणजे नाव, पत्ता, खाते क्रमांक इत्यादी माहिती असावी, जर फायदा घेणाऱ्या बँकेला इतर मार्गाने ही माहिती मिळत नसेल तर

(ii) जर बँकेला वाटले की एखादा ग्राहक अनेक फायदा घेणाऱ्या व्यक्तींना पाठवण्याच्या अनेक तार अंतरण रु. ५०,०००/-च्या खाली करित आहे की जेणे करून त्यावर लक्ष दिले जाणार नाही किंवा त्याचा अहवाल होणार नाही तर बँकेने अंतरण करण्या आधी ग्राहकाची पूर्ण माहिती घ्यावी. ग्राहकाने सहकार्य न दिल्यास त्याची ओळख पटवावी व एफ.आय.यू/आय.एन.डी. यांचेकडे संशयास्पद व्यवहार अहवाल करावा.

(iii) जेव्हा क्रेडिट किंवा डेबिट कार्ड पैसा अंतरण करण्यासाठी वापरला तरी वरील माहिती द्यावी.

(iii) अपवाद

असे आंतर-बँक हस्तांतरण आणि सेटलमेंटस ज्यामध्ये ओरिजिनेटर आणि लाभार्थी हे दोन्ही बँक किंवा वित्तसंस्था असतील ते वरील आवश्यकतेमधून अपवाद केले जातील.

(iv) आज्ञा करणारी, मध्यस्थ व फायदा होणारी बँक यांचे कार्य

(अ) आज्ञा करणारी बँक

जी बँक ग्राहकाने दिलेल्या आदेशानुसार तार अंतरणाची सुरुवात करते ती बँक या बँकेने तार अंतरणात मूळ व्यक्तीची पूर्ण माहिती दिली आहे याची खात्री करून घ्यावी. ही माहिती किमान १० वर्षे जपून ठेवली पाहिजे.

(ब) मध्यस्थ बँक

परदेशी तसेच घरगुती तार अंतरणासाठी जी बँक त्या साखळीच्या मधल्या पायऱ्यांवर प्रक्रिया करते त्या बँकेने याची खात्री केली पाहिजे की मूळ व्यक्तीची माहिती तार अंतरणाबरोबर राहिल. जेव्हा तांत्रिक कारणामुळे परदेशी तार अंतरणाबरोबर असलेली मूळ व्यक्तीची माहिती त्याच्याशी संबंधित घरगुती तार अंतरणाबरोबर राहू शकत नाही. तेव्हा त्याचा अभिलेख किमान १० वर्षे ठेवला पाहिजे (काळा पैसा पांढरा करण्या विरुद्धचा कायदा २००२ खाली आवश्यक आहे) ही माहिती आज्ञा करणाऱ्या मध्यस्थ बँकेकडे येते.

(क) फायदा होणारी बँक

ज्या तार अंतरणात मूळ व्यक्तीची पूर्ण माहिती येत नाही त्या तार अंतरणाचे काम कसे करायचे याची जोखमीवर आधारित पद्धती या बँकेने घालावी. एकादे तार अंतरण संशयास्पद आहे काय हे ठरवण्यासाठी मूळ व्यक्तीची पूर्ण माहिती न येणे हा महत्वाचा भाग होऊ शकतो तसेच ते भारतीय आर्थिक दक्षता विभागाला त्याचा अहवाल पाठवावा का हेही ठरवता येईल. जर आज्ञा करणाऱ्या बँकेने मूळ व्यक्तीची पूर्ण माहिती कळवली नाही तर ही गोष्ट फायदा होणाऱ्या बँकेने त्या बँकेला कळवावी. जर अशि माहिती आली नाही तर त्या बँकेने आज्ञा करणाऱ्या बँके बरोबर संबंधा संकुचित करण्याचा किंवा तोडून टाकायचा विचार करावा.

२.२० मुख्य अधिकारी :

(अ) बँकांनी एक वरिष्ठ अधिकारी मुख्य अधिकारी म्हणून नेमावा. तो मुख्य कार्यालयात/कॉरपोरेट ऑफिसात असावा व कायद्या अंतर्गत आवश्यक असेलत्या नुसार सर्व व्यवहार तपासणे व माहिती सहभागी करणे ही त्याची जबाबदारी असेल. काळा पैसा पांढरा करणाऱ्यां विरुद्ध लढणाऱ्या संस्था, दहशत वाद्यांना पैसे पुरवणाऱ्यां विरुद्ध लढा देणाऱ्या संस्था व कायदा अमलात आणणाऱ्या संस्था, बँक यांच्या बरोबर तो संपर्क साधून असेल.

(ब) सी.टी.आर., एस.टी.आर व खोट्या नोट्स यांचे अहवाल एफ.आय.यू./आय.एन.डी. कडे करणे ही मुख्य अधिकार्यांची जबाबदारी असेल.

(क) मुख्य अधिका-यास दायित्वाची पूर्तता अधिक योग्य प्रकार करता यावी ह्या हेतुने सहाय्य करण्यासाठी मुख्य अधिकारी आणि अन्य कर्मचा-यांना ग्राहक ओळख तथ्य आणि अन्य सीडीडी माहिती, व्यवहाराच्या नोंदी आणि अन्य संबंधित माहिती उपलब्ध करून दिली जावी

२.२१ व्यवहारांचे अभिलेख ठेवणे/माहिती ठेवणे/अभिलेख ठेवणे/एफ.आय.यू./आय.एन.डी. ला रोकड व संशयास्पद व्यवहाराची माहिती देणे.

वित्त मंत्रालय भारत सरकारच्या महसूल खात्याने भारतीय राजपत्रक दिनांक १ जुलै, २००५ च्या सूचना पत्रकात काळा पैसा पांढरा करणे कायदा (पी.एम.एल.ए.) २००२ चे नियम प्रसिद्ध केले आहेत. या सूचना पत्रकानुसार हा कायदा एक जुलै २००५ पासून अमलात येत आहे. या कायद्याच्या कलम १२ नुसार बँकिंग कंपन्यांवर ग्राहकाच्या खात्याचे अभिलेख ठेवणे व त्याची माहिती देण्याचे बंधन आहे म्हणून बँकांनी हा कायदा व त्या खालील नियम समजून घेऊन त्यांचे पालन करावे.

१) बँकांनी नियम ३ नुसार योग्य ते रेकॉर्ड ठेवावे.

(ए) रुपये १० लाख किंवा त्या एवढे परकीय चलनामधील रोखीचे सर्व व्यवहार.

(बी) एका महिन्यात झालेले असे सर्व रोकड व्यवहार की जे आपापसात जोडले गेले तर त्यांची एकत्रित किंमत रु १० लाख किंवा (तत्सम परकीय चलनात) जास्त होईल.

(सी) असे सर्व रोकड व्यवहार की ज्या मधे खोटया वा बनावट नोटा खऱ्या म्हणून वापरल्या गेल्या आहेत.

(डी) सर्व संशयास्पद व्यवहार रोकड व अन्य तऱ्हेने झालेले.

ई) रोख प्रकारे करण्यात आलेले किंवा न करण्यात आलेले असे सर्व नियमांमध्ये देण्यात आलेले सर्व संशयास्पद व्यवहार

खुलासा :- वर (बी) नुसार एकमेकात जोडले गेलेले व्यवहार :

एप्रिल २००८ ह्या महिन्यात शाखेमध्ये पुढील व्यवहार करण्यात आले:

दिनांक	मोड	डीआर (रुपयांमध्ये.)	सीआर (रुपयांमध्ये.)	बाकी (रुपयांमध्ये.) बीएफ - ८,००,०००.००
०२/०४/२००८	रोकड	५,००,०००.००	३,००,०००.००	६,००,०००.००
०७/०४/२००८	रोकड	४०,०००.००	२,००,०००.००	७,६०,०००.००
०८/०४/२००८	रोकड	४,७०,०००.००	१,००,०००.००	३,९०,०००.००
मासिक बेरिज		१०,१०,०००.००	६,००,०००.००	

खालील व्यवहार एका शाखेत एप्रिल २००८ मधे झाले

(एफ) वरील उदाहरणातील सर्व व्यवहार आपापसात जोडले गेले आहेत कारण एका महिन्यातील रोख व्यवहार रुपये १० लाख पेक्षा जास्त झाले आहेत. पण बँकेने फक्त २.४.२००८ व ८.४.२००८ रोजी झालेल्या व्यवहाराचा अहवाल सादर करावा. ७.४.२००८ रोजी झालेला व्यवहार रुपये ५०,००० पेक्षा कमी असल्याने त्याचा अहवाल करू नये.

(जी) वरील उदाहरणातील पत व्यवहार (क्रेडिट ट्रान्झॅक्शन) आपापसात जोडली गेली नाहीत कारण त्यांची महिन्यातील बेरीज रुपये १० लाखाच्या वर नाहीत व त्यामुळे २.७ व ८.४.२००८ च्या व्यवहाराचा अहवाल करू नये.

(i) जपून ठेवण्याची माहिती

नियम ३ मधे दिलेली खालील प्रकारची माहिती जपून ठेवण्याची आहे.

(ए) व्यवहाराचा प्रकार

(बी) व्यवहाराची रक्कम व चलन

(सी) कोणत्या तारखेला व्यवहार झाला

(डी) व्यवहारातील प्रश्न.

(ii) अभिलेख जपून ठेवणे :

(ए) वर नियम ३ मधे उल्लेख केलेल्या व्यवहाराचे अभिलेख बँकेने जपून ठेवायचे असतात. सक्षम अधिकाऱ्यांनी मागणी केल्या नंतर सहज व त्वरित मिळवता येतील अशा रितीने अभिलेख जपून ठेवण्याची यंत्रणा निर्माण करावी. बँकांनी ग्राहका बरोबर व्यवहार संपल्या नंतर

किमान १० वर्षे अभिलेख जपून ठेवले पाहिजेत. हे अभिलेख देशांतर्गत व परदेशी व्यवहाराचे असावेत की ज्या मुळे प्रत्येक व्यवहाराची माहिती (रक्कम व चलनाचा प्रकार) कसा झाला हे समजेल व त्यामुळे गरज असल्यास गुन्हेगारी कृतीमध्ये असलेल्या व्यक्तीवर खटला भरता येईल.

(बी) बँकांनी ग्राहकाची ओळख पटवणे व त्याचा पत्ता याचे अभिलेख ठेवले पाहिजेत (उदा. पारपत्र, ओळखपत्र, गाडी चालवण्याचा परवाना, पॅन कार्ड, वीज बील इत्यादी.) हे खाते उघडताना घेतले पाहिजेत व व्यवसाय चालू असे पर्यंत तसेच संबंध संपल्यानंतर १० वर्षे ठेवले पाहिजेत. सक्षम अधिकाऱ्यांनी मागवल्या नंतर ती माहिती उपलब्ध करून दिली पाहिजे.

(सी) या मुख्य परिपत्रकाच्या परिच्छेद २.१० मध्ये बँकांना सर्व गुंतागुंतीचा सार्वसामान्य व्यवहारापेक्षा मोठ्या व्यवहाराकडे की ज्यांना वरकरणी आर्थिक किंवा कायदेशीर कारण दिसत नाही. अशाकडे खास लक्ष द्यायला सांगितले आहे. अशा व्यवहाराची सर्व पार्श्वभूमी त्यामध्ये सर्व कागदपत्र, कार्यालयीन अभिलेख, मेमोरँडम व त्याची कारणे तपासावीत व त्यातून कळालेल्या बाबी तसेच मुख्य अधिकाऱ्यांनी शोधलेल्या गाष्टी शाखेकडे रेकॉर्ड कराव्या. अशा तऱ्हेचे रेकॉर्ड व कागदपत्र लेखा परिक्षकांना त्यांच्या दैनंदिन कामासाठी उपलब्ध करून घ्याव्यात तसेच ते रिझर्व बँकेच्या/इतर अधिकाऱ्यांना उपलब्ध करून द्याव्यात. पी.एम.एल.ए. २००२ नुसार हे अभिलेख दहा वर्षे जपून ठेवायचे असतात.

३) भारतीय आर्थिक गुप्तहेर विभागाला अहवाल पाठवणे.

(ए) पी.एम.एल.ए. नियमानुसार वर नियम ३ मध्ये दिलेल्या रोकड संशयास्पद व्यवहाराची माहिती

निदेशक एफ.आय.यू./आय.एन.डी.
फायनांशियल इंटेलिजन्स यूनिट-इंडिया,
६वा मजला, हॉटेल सम्राट,
चाणाक्यपुरी,
नवी दिल्ली:110 021
संकेत स्थळ <http://fiuindia.gov.in/>

या पत्त्यावर पाठवावी.

स्पष्टीकरण: दिनांक १२ नोव्हेंबर २००९ ची भारत सरकारची अधिसूचना- नियम २ पोटनियम (१) विधान (ca) नुसार ना नफा संस्थांची (एनपीओ) व्याख्या केली गेलीली आहे. एनपीओ म्हणजे अशि संस्था किंवा संघटना जिची नोंदणी संस्था नोंदणी अधिनियम, १८६० किंवा त्या प्रकारचा अन्य राज्य स्तरीय अधिनियम ह्या अंतर्गत एक न्यास किंवा संस्था म्हणून किंवा कंपनी अधिनियम, १९५६ अंतर्गत कलम २५ नुसार केली गेलेली असेल.

(बी) बँकांनी अहवालाच्या सर्व प्रारूपाचा अभ्यास करावा. एकूण आठ प्रकारचे प्रारूप आहेत (सूची २ मध्ये तपशील आहे. (i) रोकड व्यवहार अहवाल (सी.टी.आर.) (ii) रोकड व्यवहार अहवालाचे संक्षिप्त अहवाल. (iii) इलेक्ट्रॉनिक फाईल प्रकार (सी.टी.आर.) (iv) संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एस.टी.आर.) (v) इलेक्ट्रॉनिक फाईल प्रकार (एस.टी.आर.) (vi) खोट्या नोटा अहवाल (सी.सी.आर.) (vii) सी.सी.आर चा संक्षिप्त अहवाल (viii) इलेक्ट्रॉनिक फाईल प्रकार (सी.सी.आर.) या प्रारूपात हे कसे भरायचे व सादर करायचे याची पद्धती दिली आहे. बँकांनी सर्व प्रकारचे अहवाल एफ.आय.यू.-आय.एन.डी. यांना इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने सादर करण्याची आवश्यकता आहे. असे इलेक्ट्रॉनिक अहवाल तयार व सादर करण्यासाठी आवश्यक हार्डवेअर व तांत्रिक आवश्यकता, आवश्यक माहिती फाईल्स व माहितीचा प्रकार त्या त्या प्रकारच्या सूचनांमध्ये दिले आहेत.

(सी) ज्या बँकांनी माहिती मधून सी.टी.आर./एस.टी.आर. तयार करण्यासाठी आवश्यक तांत्रिक व्यवस्था केली नाही त्यांच्या साठी एफ.आय.यू./आय.एन.डी. यांनी त्यांच्या संकेत स्थळावर आवश्यक त्या इलेक्ट्रॉनिक सुविधा उपलब्ध करून दिल्या आहेत. त्यामुळे ज्या बँकांचे सर्व कामाचे संगणकीकरण पूर्णपणे झाले नाही त्यांच्या मुख्य अधिकाऱ्यांनी ज्या माहितीचे संगणकीकरण झाले नाहीत ती माहिती एफ.आय.यू.-आय.एन.डी ने त्यांच्या संकेत स्थळावर <http://fiuindia.gov.in> दिलेल्या सी.टी.आर./एस.टी.आर च्या इलेक्ट्रॉनिक सुविधांच्या सहायाने इलेक्ट्रॉनिक फाईलमध्ये भराव्यात.

(डी) मुख्य परिपत्रकाच्या परिच्छेद २.३ (ब) नुसार बँकांनी जोखमीच्या आधारे प्रत्येक ग्राहकाची माहिती तयार करावी. त्याच प्रमाणे परिच्छेद २.१०नुसार ग्राहकांच्या जोखीम वर्गवारीचा आढावा घ्यावा. व्यवहार नियंत्रणाचा एक भाग म्हणून बँकांनी संगणक यंत्रणा तयार करावी ज्यामध्ये जोखीम गटवारी व ग्राहकांच्या अद्यतन माहितीशी जुळत नाही ते सूचीत करणारी यंत्रणा राबवावी.

२.२२ रोकड व संशयास्पद व्यवहार अहवाल

(ए) रोख व्यवहार अहवाल.

त्या प्रारूपामध्ये सर्व तऱ्हेचे सूचना दिलेल्या आहेत. बँकांनी खालील सूचनांचे तंतोतंत पालन करावे :

(i) एफ.आय.यू.-आय.एन.डी यांचेकडे दरमहा रोकड व्यवहार अहवाल पुढच्या महिन्याच्या १५ तारखेला पाठवावा. शाखांनी त्यांच्या नियंत्रक कार्यालयाकडे रोकड व्यवहार दर महिन्याला (पंधरवड्याला नव्हे) पाठवावा व प्रत्येक महिन्याला हा अहवाल एफ.आय.यू.-आय.एन.डी ला उरलेल्या वेळात पाठवावा.

(ii) ज्या रोकड व्यवहारात खोटया व बनावट नोटांचा वापर झाला आहे अशांचा अहवाल प्रमुख अधिकाऱ्यांनी एफ.आय.यू.-आय.एन.डी यांना ठरावीक प्रारूपात त्वरित पाठवावा (खोटया नोटा अहवाल/सी.सी.आर.). ज्या व्यवहारात मूल्यवान तारण कागदपत्रे किंवा इतर कागदपत्रांमध्ये हेराफेरी झालेली आहे त्याचाही अहवाल सरळ भाषेत पाठवावा.

(iii) सी.टी.आर. पाठवताना त्यामध्ये रुपये ५०,०००/- पेक्षा कमी किमतीच्या व्यवहाराचा अहवाल पाठवू नये.

(iv) या सी.टी.आर. मध्ये बँकेने ग्राहकांतर्फे केलेले व्यवहार फक्त अहवालात घ्यावेत बँकेच्या अंतर्गत खात्यातील व्यवहार धरू नयेत.

(v) प्रमुख अधिकाऱ्यांनी बँकेचा एकत्रित असा रोकड व्यवहाराचा संक्षिप्त अहवाल ठरावीक प्रारूपात कागदावर करावा. त्यावर प्रमुख अधिकाऱ्यांने स्वाक्षरी करून एफ.आय.यू.-भारत यांच्याकडे पाठवावा

(vi) ज्या ठिकाणी मध्यवर्ती कार्यालयात शाखांसाठी कोअर बँकिंग सोल्यूशन असते तेथे बँका एका ठिकाणी केंद्रीभूत रोकड व्यवहार अहवाल तयार करून पुढे पाठवावा. मात्र

(अ) हा अहवाल रिझर्व बँकेने ठरवून दिलेल्या प्रारूपात आपले ग्राहक आळखा/काळा पैसा पांढरा करण्याविरुद्धचे दंडक/दहशतवादा विरुद्धची लढाई याची पी.एम.एल.ए. २००२ च्या अंतर्गत दंडक या वरील मुख्य परिपत्रक परिच्छेद २.२२(iv)(b) नुसार आहे.

(ब) दरमहा एफ.आय.यू. भारत यांच्याकडे भरलेल्या मासिक सी.टी.आर.ची प्रत लेखा परिक्षकांना/निरक्षिकांना आवश्यक असेल तेव्हा दाखवण्यासाठी शाखेत उपलब्ध असावी.

(क) या बाबतीत “व्यवहारांचा अभिलेख ठेवणे” “जपून ठेवण्याची माहिती” अभिलेख जपणे या बाबतची उपरोक्त परिपत्रकातील २.२१ ची पूर्तता करावी. या परिपत्रकातील (i), (ii), व (iii)

यातील सूचनांचे तंतोतंत पालन करावे. पण ज्या शाखा कोअर बँकिंग सोल्यूशन खाली नसतील त्यांच्या प्रमुख अधिकाऱ्यांनी सी.टी.आर तयार करून एफ.आय.यू.-आय.एन.डी यांना पाठवावा.

(बी) संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एस.टी.आर.).

- (i) कोणते व्यवहार संशयास्पद आहेत हे ठरवण्यासाठी बँकांनी पी.एम.एल.ए. नियमातील (वेळोवेळी दुरुस्त केलेल्या नुसार) संशयास्पद व्यवहाराच्या व्याख्येचे पालन करावे.
- (ii) कधी कधी असे शक्य असते की ग्राहकांना तपशील विचारला किंवा कागदपत्र मागवले की ग्राहक तो व्यवहार अर्धवट सोडून देतो. अशा व्यवहारांचा अहवाल, मग त्याची रक्कम कितीही दिवस असली तरी, पाठवावा.
- (iii) जर बँकांना वाटले की व्यवहारात गुन्ह्याचे पैसे आहेत असा संशय आला तर रक्कम कितीही असली किंवा अशा पी.एम.एल.ए. २००२ च्या विभाग ब मध्ये अशा तऱ्हेच्या गुन्ह्यांसाठी मर्यादा रक्कम कितीही असली तरी त्याचा संशयास्पद व्यवहार अहवालात समावेश करावा.
- (iv) ज्यावेळी एखादा व्यवहार-रोकड व अन्य किंवा अनेक व्यवहारांची साखळी संशयास्पद आहे असे वाटली की ७ दिवसात संशयास्पद व्यवहार अहवाल पाठवावा. एखादा व्यवहार/व्यवहारांची साखळी संशयास्पद का वाटते याची कारणे नमूद करावीत व असा निष्कर्ष काढण्याचा उशीर करू नये. असा अहवाल सक्षम अधिकाऱ्यांनी मागितला की द्यावा.
- (v) कर्मचाऱ्यांमध्ये के.वाय.सी./ए.एम.एल. या बाबत जागृत करण्यासाठी तसेच संशयास्पद व्यवहारांबाबत जागृती निर्माण करण्यासाठी बँकांनी भारतीय बँक असोसिएशनने जारी केलेल्या बँकांसाठी मार्गदर्शक तत्वे २००५ (सूची ३ मध्ये दिल्याप्रमाणे) संशयास्पद कारवायांच्या यादीचा विचार करावा.
- (vi) ज्या खात्यांच्या बाबतीत असा अहवाल केला आहे अशा खात्यांवर बँकांनी कोणतीही बंधने घालू नयेत. त्याच प्रमाणे कोणत्याही स्तरावर अंतर्गत माहिती बाहेर जाऊ नये.

क) ना नफा संस्था

ना नफा संस्थेच्या रूपये १० लाख किंवा त्यासमान विदेशी चलनाच्या राशीपेक्षा अधिक किमतीच्या सर्व व्यवहारांच्या पावत्यांचा अहवाल दर महिन्याला संचालक, एफाअययु, आयएनडी ह्यांच्याकडे आधीच्या महिन्याच्या १५ तारखेच्या आधी विहित नमुन्याप्रमाणे सादर करावा.

२.२३ ग्राहक शिक्षण /कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण/ कर्मचाऱ्यांची भरती करणे.

(ए) ग्राहक शिक्षण

आपले ग्राहक ओळखादंडकांचा अवलंब करण्यासाठी बँकांना ग्राहकांची पूर्वी न घेतलेली वैयक्तिक प्रकारची माहिती घ्यावी लागते. अशा वेळी बऱ्याच बाबतीत ग्राहक ही माहिती कशासाठी हवी, त्या मागचा उद्देश काय असे प्रश्न विचारतात. त्यामुळे ग्राहकांना या कार्यक्रमाबद्दल शिक्षण देण्यासाठी बँकांनी खास साहित्य/पत्रके तयार करणे आवश्यक आहे. यासाठी ग्राहकांबरोबर संपर्क साधण्यासाठी ग्राहकांशी संपर्क करणाऱ्या (काऊंटरवर काम करणाऱ्या) कर्मचाऱ्यांना खास प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे.

(बी) कर्मचाऱ्यांना शिक्षण:

कर्मचाऱ्यांना “आपले ग्राहक ओळखा” याच्या पद्धतीबाबत सतत चालू रहाणारे प्रशिक्षण दिले पाहिजे. या कार्यक्रमांमध्ये ग्राहकांशी संपर्क येणाऱ्या(काऊंटर वरील) पूर्तता करणाऱ्या व नव्या ग्राहकांशी संपर्क येणाऱ्या कर्मचाऱ्यांबाबत या कार्यक्रमाच्या आवश्यकता वेगवेगळ्या असतील. कर्मचाऱ्यांनी या धोरणामागील विचार जाणून घ्यावा व त्यांचा अवलंब सतत करावा.

(सी) कर्मचाऱ्यांची भरती

के.वाय.सी/ए.एम.एल./सी.एफ.टी. दंडक व उपाय अशांसाठी योजले आहेत की असामाजिक तत्वांनी बँकिंग प्रणालीचा गैरवापर करू नये. त्यामळे कर्मचाऱ्यांची भरती करताना बँकांनी उमेदवारांची योग्य ती तपासणी करण्याची पद्धती अवलंबावी.

परिशिष्ट - I

ग्राहक ओळखणे पद्धत

ग्राहकांच्या कोणत्या गोष्टी ओळखायच्या व कोणते कागदपत्र मागवायचे

गोष्टी	कागदपत्र
वैयक्तिकखाते कायदेशीर नाव व इतर नाव	(i) पारपत्र (ii) पॅन कार्ड (iii) मतदार कार्ड (iv) वाहन चालवण्याचा परवाना (v) ओळखपत्र (बँकेला समाधान होईल असे). (vi) मान्यवर सार्वजनिक नोकराने बँकेचे समाधान होईल अशा तऱ्हेने ग्राहकांची ओळख व त्याचा पत्ता याची खातरजमा करणे.
अचूक कायमचा पत्ता	(i) टेलिफोन बिल (ii) बँक खाते स्टेटमेंट (iii) कोणत्याही सार्वजनिक अधिकाऱ्यांकडून आलेले पत्र (iv) वीज बिल (v) रेशन कार्ड (vi) नियोक्त्याचे पत्र (बँकेचे समाधान झाल्याक) बँकेचे समाधान होईल असे कोणतेही एक पत्र पुरेसे होईल.
कंपन्यांची खाती, कंपन्यांची नावे, व्यवसायाचा मुख्य पत्ता, टपाल पत्ता, टेलिफोन, फॅक्स क्रमांक	(i) नोंदणी पत्र व मेमोरँडम व आर्टिकल्स ऑफ असोसिएशन (ii) ज्या अधिकाऱ्यांना खाते चालवण्याचा अधिकार आहे त्यांची ओळख व त्यांच्या नावे निदेशक मंडळाचा ठराव. (iii) अधिकारी, नोकर किंवा व्यवस्थापकांना कंपनीतर्फे व्यवसाय चालवण्याला दिलेले अधिकार पत्र (iv) टेलिफोन बिलाची प्रत (v) पॅन वाटप पत्र
भागीदारी संस्थेचे खाते, कायदेशीर नाव, पत्ता, सर्व भागीदारांचे नावे व पत्ता व फोन क्रमांक	(i) नोंदणीपत्रक (नोंदणी झाली असल्याक) (ii) भागीदारीचे कागदपत्र (iii) भागीदारी संस्थेतर्फे एखाद्या कर्मचाऱ्याला व्यवसाय करण्यासाठी दिलेल्या अधिकार पत्राची प्रत. (iv) भागीदारांना ओळखणारे कोणतेही वैध प्रमाणपत्र, अधिकारपत्र धारण करणाऱ्यांना ओळखण्याची प्रमाणपत्र व त्यांचे पत्ते. (v) भागीदारी फर्म/ त्यांच्या भागीदारांच्या नावाचे टेलिफोन बिल
न्यास व संस्था यांचे खाते, विश्वस्तांची नावी, सेटलर्स, फायदा होणाऱ्या व्यक्ती, व सहायांचे अधिकार असलेल्या-संस्थापकांचे, व्यवस्थापक/निदेशक व फायदा होणारे, यांचे नाव व पत्ते, टेलिफोन/फॅक्स नंबर	(i) नोंदणीपत्रक (नोंदणी असल्याक) (ii) न्यास वा फाऊंडेशनच्या वतीने काम करण्याचे अधिकारपत्र (iii) विश्वस्त, सेटलर्स, फायदा होणाऱ्या व्यक्ती, अधिकार धारक, संस्थापक/व्यवस्थापक निदेशक यांचे पत्ते प्रमाणित करणारे कागदपत्र (iv) फाऊंडेशन/असोसिएशनचे ठराव. (v) टेलिफोन बिल
प्रोप्रायटरशीप संस्थांची खाती- नाव, पत्ता आणि संस्थेच्या कार्याचा पुरावा	<ul style="list-style-type: none"> • नोंदणी प्रमाणपत्र (नोंदणीकृत संस्थेच्या संदर्भात) • नागरी यंत्रणांद्वारे दुकान आणि आस्थापना अधिनियमांतर्गत दिलेले प्रमाणपत्र/ परवाना • विक्रीकर आणि आयकर <ul style="list-style-type: none"> • सीएसटी/व्हॅट प्रमाणपत्र, • विक्री कर/सेवा कर/व्यावसायिक कर यंत्रणांद्वारे देण्यात आलेले • प्रमाणपत्र/नोंदणी कागदपत्र, भारतीय चार्टर्ड अकाउंटंटस संस्था,

	<p>भारतीय कंपनी सेक्रेटरी संस्था, इंडियन मेडिकल काउंसिल, अन्न आणि औषध नियामक संस्था ह्यांसारख्या नोंदणीच्या अधिकृत संस्थांद्वारे देण्यात आलेले परवाने, केंद्र किंवा राज्य सरकार यंत्रणा/विभाग ह्यांच्याद्वारे प्रोप्रायटरी संस्थेच्या नावे देण्यात आलेले नोंदणी/परवाना कागदपत्र. बँक खाते उघडण्यासाठी ओळख कागदपत्र म्हणून डीजीएफटी कार्यालयाद्वारे प्रोप्रायटरी संस्थांना दिले जाणारे आयईसी (इंपोर्टर एक्स्पोर्टर कोड) सुद्धा बँका स्वीकारू शकतात.</p> <ul style="list-style-type: none">● वरीलपैकी कोणतीही दोन कागदपत्रे पर्याप्त राहतील. ही कागदपत्रे प्रोप्रायटरी संस्थेच्या नावाने असली पाहिजेत.
--	--

परिशिष्ट - II

(अहवालांची यादी व त्यांचे प्रारूप)

१. रोकड व्यवहार अहवाल
२. रोकड अहवालाचा सारांश
३. रोकड अहवालाची इलेक्ट्रॉनिक फाईल.
४. संशयास्पद व्यवहार अहवाल
५. संशयास्पद व्यवहार अहवालाची इलेक्ट्रॉनिक फाईल.
६. खोटया नोटा अहवाल (सी.सी.आर.)
७. खोटया नोटा अहवालाचा सारांश
८. खोटया नोटा अहवाल सारांश इलेक्ट्रॉनिक फाईल.

फाईल क्र. १७०१५/१०/२००२-आयएस-६

भारत सरकार

गृह कार्य मंत्रालय

अंतर्गत संरक्षण-१ विभाग

नवी दिल्ली, २७ ऑगस्ट, २००९

आदेश

विषय: अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियम, १९६७ च्या कलम ५१ ए च्या अंमलबजावणीची प्रक्रिया अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियम, १९६७ (युएपीए) चे कलम ५१ ए ३१.१२.२००८ रोजी अधिसूचनेनुसार सुधारित करण्यात आलेले असून त्याअंतर्गत अधिनियमात कलम ५१ए समाविष्ट करण्यात आले आहे. कलम ५१ए पुढीलप्रमाणे आहे-

"५१ ए- दहशतवादी कृत्यांचा पायबंद होण्यासाठी आणि त्यांच्यावर कार्यवाही होण्यासाठी केंद्र सरकारला पुढील कृतींचे अधिकार असतील-

(अ) आदेशाच्या अनुसूचित नमूद करण्यात आलेल्या व्यक्तींच्या किंवा संस्थांच्या द्वारे किंवा दहशतवादी कृत्यांमध्ये गुंतलेल्या किंवा गुंतल्याचा संशय असलेल्या अन्य कोणत्याही व्यक्तीद्वारे धारण केल्या गेलेल्या किंवा त्यांच्यावतीने धारण केल्या गेलेल्या निधी आणि अन्य आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत ह्यांना गोठवणे, ताब्यात घेणे किंवा जोडणे;

(ब) आदेशाच्या अनुसूचित नमूद करण्यात आलेल्या व्यक्तींच्या किंवा संस्थांच्या द्वारे किंवा दहशतवादी कृत्यांमध्ये गुंतलेल्या किंवा गुंतल्याचा संशय असलेल्या अन्य कोणत्याही व्यक्तींच्या लाभासाठी कोणत्याही व्यक्तीला किंवा संस्थेला कोणताही निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा उपलब्ध करण्यापासून प्रतिबंधित करणे;

(क) आदेशाच्या अनुसूचित नमूद करण्यात आलेल्या व्यक्तींच्या किंवा संस्थांच्या द्वारे किंवा दहशतवादी कृत्यांमध्ये गुंतलेल्या किंवा गुंतल्याचा संशय असलेल्या अन्य कोणत्याही व्यक्तीस भारतात प्रवेश करण्यापासून किंवा शिरण्यापासून प्रतिबंधित करणे."

अवैध कार्ये (प्रतिबंध) अधिनियमामध्ये "आदेशाची" व्याख्या खालीलप्रमाणे करण्यात आली आहे:

"आदेश" म्हणजे वेळोवेळी सुधारणा करण्यात येणारा दहशतवादाचा प्रतिबंध आणि निर्मूलन (सुरक्षा परिषद ठरावांची अंमलबजावणी) आदेश, २००७ होय.

कलम ५१ए मधील तरतुदींची जलद आणि परिणामकारक अंमलबजावणी करण्यासाठी पुढील प्रक्रियेचे पालन करण्यात येईल:-

युएपीए नोडल अधिका-यांच्या नियुक्तीचे आणि संप्रेषणाचे (कम्युनिकेशन) तपशील

२. युएपीए नोडल अधिका-यांच्या नियुक्तीच्या आणि संप्रेषणाच्या तपशीलाच्या संदर्भात-

(i) आयएस-१ श्रेणीतील युएपीए नोडल अधिकारी सह-सचिव (आयएस-१), गृह कार्य मंत्रालय असेल. त्याचे संपर्क तपशील ०११ २३०९२७३६ (दूरध्वनी), ०११ २३०९२५६९ (फॅक्स) आणि (ईमेल) असे आहेत.

(ii) विदेश कार्य मंत्रालय, आर्थिक कार्य विभाग, एमएचएचा विदेश विभाग, एफआययु-आयएनडी आणि आरबीआय, एसबीआय, आयआरडीए (इथून पुढे नियामक म्हणून उल्लेख करण्यात येणारे) युएपीए नोडल अधिका-याची नियुक्ती करतील आणि एमएचएच्या आयएस-१ विभागाला नाव आणि संपर्क तपशील कळवतील.

(iii) राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेश ह्यांनी मुख्य सचिव, सचिव, गृह विभाग ह्यांच्या श्रेणीस प्राधान्य देऊन युएपीए नोडल अधिका-याची नियुक्ती करावी आणि एमएचएमधील आयएस-१ विभागाला त्याचे नाव आणि संपर्क तपशील कळवावेत.

(iv) एमएचएच्या आयएस-१ विभागाद्वारे सर्व युएपीए नोडल अधिका-यांची एकत्रित सूची जतन केल्या जाईल आणि ही सूची सर्व युएपीए अधिका-यांना अग्रेषित केल्या जाईल.

(v) आरबीआय, सेबी, आयआरडीए युएपीए नोडल अधिका-यांची एकत्रित सूची बँका, स्टॉक एक्चेंज डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित करण्यात येणा-या इंटरमेजिटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांना अनुक्रमे पाठवावी.

(vi) युएपीए नोडल अधिका-यांची एकत्रित सूची एमएचएच्या आयएस-। विभागाच्या नोडल अधिका-याद्वारे प्रत्येक बदल झाल्यावर आणि दर वर्षी जुलैमध्ये अद्ययावत करून वितरित केली गेली पाहिजे. सहसचिव (आयएस-।) एमएचएच्या आयएस-। विभागाचे नोडल अधिकारी असल्यामुळे युएपीए नोडल अधिका-यांची सुधारित सूची बनवण्यास आणि युएपीए नोडल अधिका-यांची सुधारित यादी विदेश कार्य मंत्रालय, आर्थिक कार्य विभाग, एमएचएचा विदेश विभाग, आरबीआय, सेबी, आयआरडीए आणि एफआययु-आयएनडी ह्यांना पाठवण्यास जवाबदार असतील.

डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था ह्यांच्या सूचीचे संप्रेषण

३. डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था ह्यांच्या संप्रेषणाच्या संदर्भात-

(i) विदेश कार्य मंत्रालय युएन मान्यता निकषानुसार सर्व व्यक्ती/ संस्थांची सूची नियमित पद्धतीने अद्ययावत करेल. त्यात कोणतीही सुधारणा करण्यात आल्यास, विदेश कार्य मंत्रालय सुधारित सूची नियामकांमधील नोडल अधिकारी, एफआययु-आयएनडी, एमएचएचा आयएस-। विभाग आणि परकीय विभाग ह्यांना इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने अग्रेषित करेल.

(ii) नियामक वरील (प) मधील सूची (जिला डेसिग्नेटेड सूची म्हंटले जाईल) बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित केल्या जाणा-या इंटरमेजिटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांना ह्या क्रमाने अग्रेषित करतील.

(iii) एमएचएच्या आयएस-। विभागाद्वारे डेसिग्नेटेड सूची युएपीए नोडल अधिकारी आणि सर्व राज्ये व केंद्रशासित प्रदेशांना पाठवली जाईल.

(iv) एमएचएच्या परकीय विभागाद्वारे डेसिग्नेटेड सूची इमिग्रेशन (विदेशातून स्थायी होण्यासाठी प्रवेश करणा-यांवरील) यंत्रणा आणि सुरक्षा यंत्रणांना अग्रेषित केली जाईल.

बँक खाती, स्टॉक किंवा विमा पॉलिसीज ह्यांमध्ये धारण केल्या गेलेल्या रकमा, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांच्याबद्दल

४. बँक खाती, स्टॉक किंवा विमा पॉलिसीज इत्यादीम्यो धारण केल्या गेलेल्या रकमा, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांच्याबद्दल नियामक (रेग्युलेटर्स) डेसिग्नेटेड सूची बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित केल्या जाणा-या इंटरमेजिटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांना अनुक्रमे अग्रेषित करतील. आरबीआय, सेबी आणि आयआरडीए बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस, / डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित केल्या जाणा-या इंटरमेजिटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांच्याबाजून पुढील अपेक्षित कृतींच्या संदर्भात आवश्यक मार्गदर्शक जारी करतील-

(i) इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात अद्ययावत डेसिग्नेटेड सूची जतन करणे आणि आदेशातील अनुसूचीमध्ये देण्यात आलेल्या व्यक्ती/ संस्था (डेसिग्नेटेड व्यक्ती/संस्था म्हणून ओळखल्या जाणा-या) काही निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा बँक खाती, स्टॉक्स किंवा विमा कंपन्या ह्यांच्या स्वरूपात धारण करत आहेत का, ह्याची नियमित कालावधीनंतर दिलेल्या घटकांसह तपासणी करत राहणे.

(ii) जर त्यांच्या एखाद्या विशिष्ट ग्राहकाचे तपशील डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्थांच्या तपशीलासह जुळले, तर बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित इंटरमेजिटरीज आणि विमा कंपन्या तत्काळ आणि असे आढळल्यानंतर २४ तासांच्या आत बँक खाती, स्टॉक्स किंवा विमा पॉलिसीज इत्यादी स्वरूपात त्यांच्या नोंदीनुसार अशा ग्राहकाने धारण केलेल्या निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांचे संपूर्ण तपशील सहसचिव (आयएस-।), गृह कार्य मंत्रालय ह्यांना फॅक्स क्र. ०११-२३०९२५६९ ह्यांना सूचित करावेत आणि तसेच ०११-२३०९२७३६. वर दूरध्वनीद्वारेही कळवावेत. पोस्टाने पाठवण्यात येणारे तपशील आवश्यक प्रकारे ईमेलद्वारेसुद्धा पाठवले जावेत.

(iii) वरील (ii) मधील संप्रेषणाची एक प्रत बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित इंटरमीजिएटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांच्याद्वारे जिथे खाते धारण केलेले असेल, तेथील राज्य/ केंद्र शासित प्रदेशातील युएपीए नोडल अधिकारी, एफआययु-आयएनडी आणि नियामक ह्यांना पोस्टाने पाठवावी.

(iv) जर डेसिग्नेट केल्या गेलेल्या व्यक्तीच्या/ संस्थेच्या तपशीलांप्रमाणे असलेले तपशील अत्यंत उघड प्रकारे एखाद्या ग्राहकाच्या तपशीलांसह जुळले, तर बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित इंटरमेजिटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांनी सह सचिव (आयएस-।), गृह कार्य मंत्रालय ह्यांना फॅक्स क्र.

०११-२३०९२५६९ वर आणि दूरधवनी ०११-२३०९२७३६ वर कळवून डेसिगनेट केलेल्या व्यक्तींना आर्थिक व्यवहार करण्यापासून रोखावे. पोस्टाने पाठवण्यात येणारे तपशील आवश्यक प्रकारे ईमेलवरही पाठवले जावेत.

(v) बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित इंटरमिजिटरीज आणि विमा कंपन्या एक संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एसटीआर) एफयु- आयएनडीसह भरतील आणि त्यात त्या खात्यांमधील वरील (ii) मध्ये नमूद करण्यात आलेल्या सर्व केलेल्या किंवा प्रयत्न केलेल्या व्यवहारांची माहिती विहित नमुन्यानुसार देतील.

५. वरील परिच्छेद ३(ii) मध्ये नमूद करण्यात आलेले तपशील मिळाल्यानंतर एमएचएचा आयएस-आय विभाग बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित इंटरमिजिटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांच्याद्वारे ओळखल्या गेलेल्या व्यक्ती/ संस्था डेसिगनेटेड व्यक्ती/संस्था आहेत का आणि बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित इंटरमिजिटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांच्याद्वारे देण्यात आलेले निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांना डेसिगनेटेड व्यक्ती/संस्थांनी धारण केले होते का, ह्याची खात्री करण्यासाठी राज्य पोलिस आणि केंद्रिय यंत्रणांद्वारे एक तपासणी करेल. तपशील प्राप्त झाल्याच्या दिवसापासून पाच कार्य दिवसांपेक्षा अधिक नसलेल्या कालावधीत ही चौकशी पूर्ण केली जाईल.

६. जर चौकशीतील परिणामांनी दर्शवले की, ती मालमत्ता डेसिगनेटेड व्यक्ती/ संस्थांद्वारे किंवा त्यांच्या लाभासाठी धारण केली गेली होती, तर युएपीएच्या कलम ५१ए नुसार त्या साधनांना गोठवण्यासाठी आदेश अशि पडताळणी पूर्ण झाल्यापासून २४ तासांच्या आत काढण्यात येईल आणि तो संबंधित बँक शाखा, डिपॉझिटरी, विमा कंपनीची शाखा ह्यांना सूचित करण्यात येईल आणि ही माहिती संबंधित नियामक आणि एफआययु-आयएनडी ह्यांना देण्यात येईल. एमएचएच्या आयएस-। विभागाचा युएपीए नोडल अधिकारी सर्व मुख्य सचिव/सचिव, राज्ये किंवा केंद्रशासित प्रदेशांच्या गृह विभागालासुद्धा त्याची एक प्रत अग्रेषित करेल, ज्याद्वारे डेसिगनेटेड व्यक्ती/ संस्थांच्या लाभासाठी काम करणा-या किंवा दहशतवादामध्ये गुंतलेल्या/ गुंतल्याचा संशय असलेल्या एखाद्या व्यक्तीला/ संस्थेला निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांचा लाभ घेण्यापासून प्रतिबंधित करता येईल. एमएचएच्या आयएस-। विभागाचा युएपीए नोडल अधिकारी कलम ५१ ए अंतर्गत असलेल्या आदेशाचीही एक प्रत सर्व पोलिस महासंचालकांना/ सर्व राज्ये/ केंद्रशासित प्रदेशांच्या पोलिस आयुक्तांना अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियमाच्या तरतुदींतर्गत कार्यवाही करण्यासाठी अग्रेषित करेल.

हा आदेश डेसिगनेटेड व्यक्ती/ संस्थांना पूर्वसूचना न देता प्रत्यक्षात येईल.

स्थावर प्रकारच्या मालमत्तोशी निगडित आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत ह्याबद्दल

७. एमएचएचा आय-एस विभाग डेसिगनेटेड यादी इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने सर्व राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांच्या युएपीए नोडल अधिका-यांना अग्रेषित करेल आणि त्यांना डेसिगनेटेड व्यक्ती/ संस्थांची सूची घेण्याची विनंती करेल. ही सूची दिलेल्या निकषानुसार केलेली असेल आणि संबंधित स्थावर मालमत्तोच्या नोंदणीच्या कार्यक्षेत्राचे व्यवस्थापन करणा-या निबंधाकाच्या कार्यालयातील नोंदीसोबत पडताळली गेली असेल.

८. जर डेसिगनेटेड व्यक्ती/ संस्था स्थावर मालमत्तोच्या स्वरूपातील आर्थिक साधने किंवा आर्थिक स्रोत धारण करत असतील आणि जर डेसिगनेटेड व्यक्ती/ संस्था ह्यांच्याशी जुळणारे काही सापडले, तर राज्य/युटीचे युएपीए अशा व्यक्ती/ संस्थांच्या त्यांच्या आर्थिक संसाधनांच्या किंवा आर्थिक स्रोतांच्या स्वरूपाच्या स्थावर मालमत्तोच्या संपूर्ण तपशीलांसह गृह कार्य मंत्रालय, सहसचिव (आयएस-।) ह्यांना तत्काळ आणि २४ तासांच्या आत फॅक्स क्र. ०११-२३०९२५६९ वर संपर्क करेल. पोस्टाने पाठवण्यात येणारे तपशील आवश्यक प्रकारे ईमेलवरही कळवले गेले पाहिजेत.

(v) बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित करण्यात येणा-या इंटरमिजिटरीज आणि विमा कंपन्या एफआययु-आयएनडीसह एक संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एसटीआर) दाखल करतील आणि वरील परिच्छेद (ii) मध्ये समाविष्ट असलेल्या खात्यांमधील करण्यात आलेल्या किंवा प्रयत्न करण्यात आलेल्या सर्व व्यवहारांचा त्यात विहित नमुन्यानुसार समावेश असेल.

५. वरील परिच्छेद ३(पप)मध्ये नमूद करण्यात आलेल्या तपशीलांच्या स्वीकृतीनंतर एमएचएच्या आयएस-। विभागाद्वारे राज्य पोलिस आणि/किंवा केंद्रिय यंत्रणांमार्फत अन्वेषण करण्यात येऊन बँकां, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित करण्यात येणा-या इंटरमिजिटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांनी ओळखलेल्या

व्यक्ती/संस्था डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्थांच्या सूचीतील आहेत आणि बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित करण्यात येणा-या इंटरमिजिटरीज आणि विमा कंपन्या ह्यांनी सांगितलेली आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा त्या डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्थांद्वारे धारण केल्या गेल्या आहेत, ह्याची खात्री केली जाईल. हे अन्वेषण असे तपशील मिळाल्यापासून ५ कार्य दिवसांपेक्षा अधिक नसलेल्या कालावधीमध्ये पूर्ण केले जाईल.

६. जर अन्वेषणाच्या परिणामांनी दर्शवले की, त्या मालमत्तांची मालकी किंवा ताबा डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था ह्यांच्या लाभासाठी केला गेला होता, तर युएपीएच्या कलम ५१ ए नुसार ह्या संसाधानांना गोठवण्याचा आदेश अशा पडताळणीपासून २४ तासांच्या आत काढण्यात येईल आणि तो इलेक्ट्रॉनिक प्रकारे संबंधित बँकेची शाखा, डिपॉझिटरी, विमा कंपनीची शाखा ह्यांना पाठवला जाईल आणि संबंधित नियंत्रक आणि एफआययु-आयएनडी ह्यांना सूचित केला जाईल. एमएचएच्या आयएस-१. विभागाचे युएपीए नोडल अधिकारी त्याची एक प्रत सर्व राज्ये/युटी ह्यांच्या गृह विभागांचे मुख्य सचिव/सचिव ह्यांना पाठवेल, जेणे करून डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था किंवा दहशतवादामध्ये गुंतलेल्या किंवा गुंतल्याचा संशय असलेल्या अन्य कोणत्याही व्यक्तीच्या लाभासाठी वापरले जाणारे निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांना प्रतिबंधित केले जाईल. एमएचएच्या आयएस-१. विभागाचे युएपीए नोडल अधिकारी कलम ५१ ए अंतर्गत काढण्यात येणा-या आदेशाची एक प्रत सर्व राज्ये/युटीमधील पोलिस महासंचालक/ पोलिस आयुक्त ह्यांना पाठवेल जेणेकरून अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियमाअंतर्गत कार्यवाही केली जाऊ शकेल. हा आदेश डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्थांना पूर्वसूचना न देता प्रत्यक्षात येईल.

जंगम प्रकारच्या मालमत्तेशी निगडीत आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत ह्याबद्दल

७. एमएचएचा आय-एस विभाग डेसिग्नेटेड यादी इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने सर्व राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांच्या युएपीए नोडल अधिका-यांना अग्रेषित करेल आणि त्यांना डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्थांची सूची घेण्याची विनंती करेल. ही सूची दिलेल्या निकषांनुसार केलेली असेल आणि संबंधित स्थावर मालमत्तोच्या नोंदणीच्या कार्यक्षेत्राचे व्यवस्थापन करणा-या निबंधाकाच्या कार्यालयातील नोंदीसोबत पडताळली गेली असेल.

८. जर डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था जंगम मालमत्तोच्या स्वरूपातील आर्थिक साधने किंवा आर्थिक स्रोत धारण करत असतील आणि जर डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था ह्यांच्याशी जुळणारे काही सापडले, तर राज्य/युटीचे युएपीए अशा व्यक्ती/ संस्थांच्या त्यांच्या आर्थिक संसाधानांच्या किंवा आर्थिक स्रोतांच्या स्वरूपाच्या स्थावर मालमत्तोच्या संपूर्ण तपशीलांसह गृह कार्य मंत्रालय, सहसचिव (आयएस-१) ह्यांना तत्काळ आणि २४ तासांच्या आत फॅक्स क्र. ०११- वर संपर्क करेल. पोस्टाने पाठवण्यात येणारे तपशील आवश्यक प्रकारे ईमेलवरही कळवले गेले पाहिजेत.

९. राज्य/युटीच्या युएपीए नोडल अधिका-याद्वारे राज्य पोलिस आणि/किंवा केंद्रिय यंत्रणांमार्फत अन्वेषण करण्यात येऊन निबंधाकाद्वारे जंगम मालमत्तोच्या नोंदणीवेळी करण्यात आलेले तपशील खरोखरच त्या डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्थांचे आहेत, ह्याची खात्री केली जाईल. हे अन्वेषण असे तपशील मिळाल्यापासून ५ कार्य दिवसांपेक्षा अधिक नसलेल्या कालावधीमध्ये पूर्ण केले जाईल आणि पडताळणी झाल्यावर जर ते तपशील डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्थांशी जुळत असतील, तर ते २४ तासांच्या आत गृह मंत्रालय, सह सचिव (आयएस-१) ह्यांना फॅक्स दूरधवनी क्र. वर आणि खालील ईमेलवरही कळवले जाईल.

१०. ह्या संदर्भातील एक प्रत गृह मंत्रालय, सह सचिव (आयएस-१), ह्यांना फॅक्स क्र. ०११-२३०९२५६९ वर आणि दूरधवनी क्र.- ०११-२३०९२७३६ वर पाठवली जाईल. पोस्टाद्वारे पाठवण्यात येणारे तपशील आवश्यक प्रकारे ईमेलद्वारेसुद्धा पाठवले गेले पाहिजेत. एमएचए केंद्रिय यंत्रणांद्वारेसुद्धा अन्वेषण करू शकेल. हे अन्वेषण जास्तीत जास्त ५ कार्य दिवसांमध्ये पूर्ण केले जाणे अपेक्षित आहे.

११. जर अन्वेषणाच्या परिणामांनी दर्शवले की, त्या मालमत्तांची मालकी किंवा ताबा डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था ह्यांच्या लाभासाठी केला गेला होता, तर युएपीएच्या कलम ५१ ए नुसार ह्या संसाधानांना गोठवण्याचा आदेश अशा पडताळणीपासून २४ तासांच्या आत काढण्यात येईल आणि तो एमएचएच्या आयएस-१. विभागाच्या नोडल अधिका-याद्वारे इलेक्ट्रॉनिक प्रकारे जंगम मालमत्तोच्या नोंदणीचे कार्य करणा-या संबंधित निबंधाकास पाठवला जाईल आणि संबंधित राज्य/युटीच्या युएपीए नोडल अधिका-याच्या सूचनेसह एफआययु-आयएनडी ह्यांना पाठवला जाईल.

हा आदेश डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्थांना पूर्वसूचना न देता प्रत्यक्षात येईल.

१२. तसेच, राज्य/युटीचे युएपीए नोडल अधिकारी डेसिग्नेटेड व्यक्ती/संस्थांच्या व्यवहारांच्या/ खात्यांच्या पडताळणीची कार्यवाही करतील, ज्यामुळे कोणत्याही व्यक्ती/ संस्थेला सूचीत नमूद करण्यात आलेल्या

दहशतवादामध्ये गुंतलेल्या किंवा गुंतण्याचा संशय असलेल्या कोणत्याही व्यक्ती/ संस्था ह्यांच्या लाभासाठी उपलब्ध निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा ह्यांचा लाभ घेता येणार नाही. राज्य/युटीच्या युएपीए नोडल अधिका-याने त्याच्याकडे तिस-या पक्षाद्वारे केलेल्या अशा व्यवहारांची/ त्यांच्या प्रयत्नांची सूचना प्राप्त झाल्यावर ही सूचना त्वरित राज्य/युटीच्या डीजीपी/ पोलिस आयुक्तांना द्यावी आणि अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियमातील तरतुदींतर्गत कार्यवाही करावी.

यु.एन. सुरक्षा परिषद ठराव १३७३, २००१ अंतर्गत परकीय देशांकडून प्राप्त झालेल्या विनंतीवरील अंमलबजावणी

१३. यु.एन. सुरक्षा परिषद ठराव १३७३ नुसार देशांना दहशतवादी कृत्ये करणा-या, त्यात सहभागी असणा-या किंवा त्यांना समर्थन करणा-या व्यक्तींच्या आणि त्यांच्यावतीने कार्यरत असलेल्या अन्य व्यक्ती/ संस्थांच्या आर्थिक आणि अन्य संसाधनांना, त्यांची प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष प्रकारे मालकी असलेल्या संस्थांना तातडीने गोठवणे बंधानकारक आहे व त्यामध्ये अशा व्यक्तींनी, त्यांच्या सहका-यांनी आणि संबंधित संस्थांनी प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष प्रकारे मालकी असलेल्या किंवा धारण केलेल्या मालमत्तोवरून निर्माण होणा-या संसाधनांचा/ निधींचा समावेश आहे. प्रत्येक देशाला अशा व्यक्ती आणि संस्थांना डेसिग्नेट करण्याचा आणि त्यांच्या निधी/ अन्य संसाधनांना गोठवण्याचा अधिकार आहे. तसेच, देशांमध्ये परिणामकारक रित्या सहकार्य असल्याची खात्री करण्यासाठी देशांनी योग्य असल्यास अन्य देशांद्वारे केल्या जाणा-या जप्तीच्या कार्यवाहीची समीक्षा करावी आणि त्याप्रमाणे कृती करावी.

१४. यु.एन. सुरक्षा परिषदेच्या ठराव १३७३ अंतर्गत परकीय देशांच्या विनंतीनुसार कार्यवाही करण्यासाठी विदेश विभाग मंत्रालय परकीय देशांद्वारे करण्यात येणा-या अशा सर्व विनंतींची समीक्षा करेल आणि आपल्या सूचनांसह त्यांना निधी किंवा अन्य संसाधने जप्त करण्यासाठी आयएस-। विभागाच्या युएपीए नोडल अधिका-यांना इलेक्ट्रॉनिक प्रकारे अग्रेषित करेल.

१५. आयएस-। विभागाचे युएपीए नोडल अधिकारी ह्या विनंतीचे परीक्षण ५ कार्य दिवसांच्या कालावधीच्या आत करेल, ज्यामुळे लागू असलेल्या कायद्यातील तत्वांनुसार समाधानकारक प्रकारे विनंती करण्यात आलेल्या डेसिग्नेशनला वैधा कारणांसह दुजोरा देता येईल किंवा प्रस्तावित डेसिग्नी दहशतवादाला अर्थपुरवठा करणारा किंवा दहशतवादी संस्थेचा दहशतवादी आहे, ह्यावर विश्वास ठेवता येईल किंवा त्याबद्दल शंका घेता येईल आणि अधिका-याचे समाधान झाल्यावर ही विनंती नियामकामधील नोडल अधिकारी आणि एफआययु-आयएनडी आणि राज्ये/युटीज ह्यांचे नोडल अधिकारी ह्यांना इलेक्ट्रॉनिक प्रकारे अग्रेषित केली जाईल. वर उल्लेखल्याप्रमाणे प्रस्तावित डेसिग्नीला डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था म्हणून बघितले जाईल.

१६. आयएस-। विभागाच्या नोडल अधिका-याकडून युएपीएमधील नोडल अधिका-यांना विनंती प्राप्त झाल्यानंतर वरील परिच्छेद ४ ते १२ मध्ये नमूद करण्यात आलेली प्रक्रिया अमलात आणली जाईल. जप्तीचा आदेश डेसिग्नेटेड व्यक्तींना पूर्वसूचना न देता प्रत्यक्षात येईल.

अशा व्यक्तींच्या/ संस्थांच्या निधी, आर्थिक संसाधनांच्या किंवा आर्थिक स्रोतांच्या किंवा संबंधित सेवांच्या जप्तीमुळे दोषी नसताना प्रभावित झालेल्या आणि पडताळणीनंतर डेसिग्नेटेड व्यक्ती/ संस्था नसल्याचे प्रमाणित झालेल्या व्यक्तींच्या निधी, आर्थिक संसाधनांच्या/ आर्थिक स्रोतांच्या किंवा संबंधित सेवांच्या मुक्ततेची प्रक्रिया

१७. जर कोणत्याही व्यक्तीजवळ/ संस्थेजवळ हे सिद्ध करण्यासाठी पुरावा असेल, की त्यांच्या मालकीची किंवा त्यांनी धारण केलेली आर्थिक साधने/ स्रोत किंवा संबंधित सेवा चुकीने गोठवल्या गेल्या आहेत, त्यांना आवश्यक पुरावा लिखित स्वरूपात नमूद करून एक आवेदन संबंधित बँक, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित करण्यात आलेल्या इंटरमिजिटरीज, विमा कंपन्या, जंगम मालमत्तोचे निबंधाक आणि राज्य/युटी नोडल अधिका-यांकडे सादर करता येईल.

१८. बँका, स्टॉक एक्स्चेंजेस/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित केलेल्या इंटरमिजिटरीज, विमा कंपन्या, जंगम मालमत्तोचे निबंधाक आणि राज्य/ युटी नोडल अधिकारी त्या आवेदनाची एक प्रत गोठवण्यात आलेल्या संसाधनांच्या संपूर्ण तपशीलांसह आणि त्या व्यक्तींच्या/ संस्थेच्या चुकीने गोठवलेल्या निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवांच्या माहितीसह एमएचएच्या आयएस-। विभागाच्या नोडल अधिका-याला वरील परिच्छेद ४(ii)मध्ये दिल्याप्रमाणे दोन कार्य दिवसांच्या आत दिली गेली पाहिजे.

१९. एमएचएचे सह-सचिव (आयएस-।), एमएचएच्या आयएस-। विभागाचे नोडल अधिकारी असल्याने अशा व्यक्तीद्वारे/ संस्थेद्वारे सादर करण्यात आलेल्या पुराव्याच्या आधारे आवश्यक असेल त्याप्रमाणे अन्वेषणची कार्यवाही करतील आणि जर त्यांचे समाधान झाले, तर १५ कार्य दिवसांच्या आत अशा आवेदकाच्या मालकीच्या/ त्याने धारण केलेल्या निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवा मुक्त

करण्याचे आदेश देऊ शकतील आणि त्याची सूचना संबंधित बँक, स्टॉक एक्स्चेंज/ डिपॉझिटरीज, सेबीद्वारे नियंत्रित करण्यात येणा-या इंटरमिजिटरीज, विमा कंपन्या आणि राज्ये/युटीज ह्यांच्या नोडल अधिका-यांना पाठवतील. तरीही, जर पंधारा कार्य दिवसांच्या आत गोठवणे रद्द करण्याचे आदेश देणे जर कोणत्याही कारणामुळे शक्य झाले नाही, तर आयएस-। विभागाचे नोडल अधिकारी आवेदकाला सूचित करतील.

अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियमाच्या कलम ५१ ए अंतर्गत संप्रेषण आदेश

२०. अवैध कार्य (प्रतिबंध) अधिनियमाच्या कलम ५१ ए मधील निधी, आर्थिक संसाधने किंवा आर्थिक स्रोत किंवा संबंधित सेवांशी निगडित सर्व आदेश सर्व बँका, डिपॉझिटरी/स्टॉक एक्स्चेंहेस, सेबीद्वारे नियंत्रित केल्या जाणा-या इंटरमिजिटरीज, विमा कंपन्या ह्यांना संबंधित नियामकांद्वारे कळवण्यात येतील आणि एमएचएच्या आयएस-। विभागाद्वारे राज्य/युटी नोडल अधिका-यामार्फत जंगम मालमत्तोच्या नोंदणीचे कार्य करणा-यां सर्व निबंधकांना कळवले जाईल.

भारतामध्ये प्रवेश करण्यापासून किंवा शिरण्यापासून प्रतिबंध करण्यासंदर्भात

२१. डेसिग्नेटेड व्यक्तींना भारतामध्ये प्रवेश देण्यापासून किंवा शिरण्यापासून प्रतिबंध करण्याच्या संदर्भात एमएचएचा परकीय विभाग इमिग्रेशन यंत्रणांना आणि सुरक्षा यंत्रणांना डेसिग्नेटेड सूची अग्रेषित करेल आणि भारतामध्ये प्रवेशापासून किंवा शिरण्यापासून प्रतिबंधित करण्याची विनंती करेल. हे आदेश डेसिग्नेटेड केलेल्या व्यक्ती/ संस्थांना न कळवता अमलात येतील.

२२. इमिग्रेशन यंत्रणा ह्या आदेशांच्या कठोर अंमलबजावणीची काळजी घेतील आणि तसेच, डेसिग्नेटेड व्यक्तींच्या भारतातील प्रतिबंधित करण्यात आलेल्या प्रवेशाविषयीचे किंवा शिरण्याविषयीचे तपशील एमएचएच्या विदेश विभागाला सूचित करतील.

कलम ५१ ए अंतर्गत करण्यात आलेल्या बंधानकारक कार्यवाहीच्या संप्रेषणाची प्रक्रिया:

२३. एमएचएच्या आय-एस विभागाचे आणि परकीय विभागाचे नोडल अधिकारी आदेशान्वये जप्त करण्यात आलेल्या डेसिग्नेटेड व्यक्तींच्या/ संस्थेच्या निधींचे, आर्थिक संसाधनांचे किंवा आर्थिक स्रोतांचे किंवा संबंधित सेवांचे तपशील संकलित करतील आणि ज्या व्यक्तींना भारतात प्रवेश घेण्यापासून/ शिरण्यापासून प्रतिबंधित करण्यात आले, त्यांची माहिती अनुक्रमे विदेश विभाग मंत्रालयाला संयुक्त राष्ट्रांना पाठवण्यात येणा-या सूचनेसाठी देतील.

२४. सर्व संबंधितांना ह्या आदेशाचे कठोर पालन करण्याची विनंती करण्यात येत आहे.

(डी. दिप्तीविलासा)

सह- सचिव, भारत सरकार

परिशिष्ट - IV
भारत सरकार
वित्ता मंत्रालय
(महसूल विभाग)
अधिसूचना

नवी दिल्ली, १६ डिसेंबर २०१०

जीएसआर----- (ई)- पोटकलम (१) न्वये आणि आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंध अधिनियम, २००२ (२००३ चा १५) च्या कलम ७३ मधील पोटकलम (२) च्या विधान (h) (i), (j) आणि (k) च्या देण्यात आलेल्या अधिकारांच्या अंमलबजावणीच्या संदर्भात, ह्याद्वारे केंद्र सरकार आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंध (व्यवहारांच्या स्वरूपाचे आणि मूल्याचे जतन करणे, जतन करण्याची प्रक्रिया आणि पद्धत, आणि बँकिंग कंपन्या, आर्थिक संस्था आणि इंटरमिजिटरीज ह्यांच्या ग्राहकांच्या ओळखीच्या नोंदींच्या पडताळणीची आणि त्या जतन करण्यासाठीची माहिती सादर करण्याचा कालावधी) नियम, २००५ पुढील प्रकारे सुधारणा करत आहेरू

१. (१) ह्या नियमांना आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंध (व्यवहारांच्या स्वरूपाचे आणि मूल्याचे जतन करणे, जतन करण्याची प्रक्रिया आणि पद्धत, आणि बँकिंग कंपन्या, आर्थिक संस्था आणि इंटरमिजिटरीज ह्यांच्या ग्राहकांच्या ओळखीच्या नोंदींच्या पडताळणीची आणि त्या जतन करण्यासाठीची माहिती सादर करण्याचा कालावधी) तिसरे सुधारित नियम, २०१० म्हणता येऊ शकेल.

(२) अधिकृत राजपत्रामध्ये प्रकाशित झाल्याच्या दिनांकापासून ते लागू असतील.

२. आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंध (व्यवहारांच्या स्वरूपाचे आणि मूल्याचे जतन करणे, जतन करण्याची प्रक्रिया आणि पद्धत, आणि बँकिंग कंपन्या, आर्थिक संस्था आणि इंटरमिजिटरीज ह्यांच्या ग्राहकांच्या ओळखीच्या नोंदींच्या पडताळणीची आणि त्या जतन करण्यासाठीची माहिती सादर करण्याचा कालावधी) नियम, २००५ मध्ये -

(a) नियम २ मध्ये,- (i) (b) विधानानंतर, पुढील विधाने समाविष्ट करण्यात येतील:-

“(bb) “निर्धारित अधिकारी” म्हणजे असा अधिकारी किंवा अधिका-यांचा प्रवर्ग जो बँकिंग कंपनीद्वारे नावाद्वारे किंवा पदाद्वारे लहान खाती उघडण्यासाठी अधिकृत केला असेल.”.

(ii) विधान (d) मध्ये, “भारतीय निवडणूक आयोग किंवा बँकिंग कंपनी किंवा वित्तासंस्थेद्वारे किंवा इंटरमीजिटरीद्वारे आवश्यक असलेले अन्य कोणतेही कागदपत्र”, शब्दांऐवजी तिथे हे शब्द वापरले जातीलरू “भारतीय निवडणूक आयोग, राज्य सरकारच्या अधिका-याची स्वाक्षरी असलेले एनारईजीए जॉब कार्ड, भारतीय विशिष्ट ओळख प्राधिकरणाद्वारे जारी करण्यात आलेले नावाचा, पत्त्याचा आणि आधार क्रमांकाचा उल्लेख असलेले पत्र किंवा भारतीय रिजर्व बँकेसोबत चर्चा करून केंद्र सरकारने अधिसूचित केलेले अन्य कोणतेही कागदपत्र किंवा बँकिंग कंपनी किंवा वित्तासंस्थेद्वारे किंवा इंटरमीजिटरीद्वारे आवश्यक असलेले अन्य कोणतेही कागदपत्र”;

(iii) विधान (f) नंतर, पुढील विधान समाविष्ट केले जाईल:-

“(fb) “लहान खाते” म्हणजे बँकिंग कंपनीमधील असे बचत खाते, ज्यामध्ये -

(i) एका आर्थिक वर्षात जमा करण्यात आलेली एकूण रक्कम रूपये एक लाखपेक्षा अधिक नसेल,

(ii) एका महिन्यात काढण्यात आलेली व हस्तांतरित करण्यात आलेली एकूण रक्कम रूपये दहा हजार रुपयांपेक्षा अधिक नसेल;

(iii) कोणत्याही वेळेस शिल्लक असलेली एकूण रक्कम रूपये पन्नास हजारांपेक्षा अधिक नसेल.”.

(b) नियम ९ च्या उपनियम (२) मध्ये पुढील उपनियम समाविष्ट केला जाईल:-

“(2A) उपनियम (२) मध्ये दिलेल्या स्थितीनुसारसुद्धा, ज्या व्यक्तीला एखाद्या बँकिंग कंपनीमध्ये एखादे लहान खाते उघडायचे असेल, त्याला स्वतः सत्यापित फोटोग्राफ आणि स्वाक्षरी किंवा अंगठ्याचा ठसा खाते उघडण्याच्या प्रपत्रावर उमटवल्यावर असे खाते उघडण्याची अनुमती दिली जाईल.

परंतु त्यासाठी पुढील अटीची पूर्तता आवश्यक असेल -

(i) लहान खाते उघडताना बँकिंग खात्याच्या निर्धारित अधिकारी त्याच्या स्वाक्षरीसह प्रमाणित करेल, की खाते उघडणा-या व्यक्तीने त्याची स्वाक्षरी किंवा अंगठ्याचा ठसा त्याच्या उपस्थितीत उमटवला आहे;

(ii) लहान बँक खाते फक्त कोअर बँकिंग सोल्युशन लिंक असलेल्या बँकिंग कंपनीच्या शाखांमध्ये किंवा अशा शाखेतच उघडले जाईल, जिथे प्रत्यक्ष निगराणीद्वारे ह्याची खात्री करता येईल, की परकीय रोखे त्या लहान खात्यात जमा केले जात नाहीत आणि मासिक आणि वार्षिक रकमेच्या व्यवहार व शिल्लक मर्यादांचे पालन केले जात आहे आणि व्यवहाराची अनुमती देण्याआधी त्यांचे उल्लंघन केले जात नाही;

(iii) सुरुवातीला लहान खाते बारा महिन्यांच्या कालावधीसाठी सक्रिय राहिल आणि त्यानंतर जर अशा खात्याच्या धारकाने बँकिंग कंपनीकडे कोणत्याही अधिकृत वैधा कागदपत्रांबद्दल खाते उघडल्यानंतर बारा महिन्यांच्या आत आवेदन दाखल केल्याचा पुरावा दिला असल्यास आणखी बारा महिन्यांच्या कालावधीसाठी सक्रिय राहिल आणि चौवीस महिन्यांच्या प्रत्येक कालावधीनंतर सर्व सवलतीच्या तरतुदीची समीक्षा केली जाऊ शकेल.

(iv) लहान खात्यावर निगराणी केली जाईल आणि जर आर्थिक गैरव्यवहार किंवा आर्थिक दहशतवादाच्या किंवा अन्य जोखमीच्या स्थितीची शंका येईल, तेव्हा ग्राहकाची ओळख अधिकृत वैधा कागदपत्रांच्या आधारे स्थापित केली जाईल, ज्यांचा उल्लेख नियम ९ च्या उपनियम (२) मध्ये केला गेला आहे. " आणि

(v) जोपर्यंत ग्राहकाची ओळख नियम ९ च्या उपनियम (२) मध्ये दिलेल्या अधिकृत वैध कागदपत्रांना सादर केल्यानंतर ग्राहकाची पूर्ण ओळख प्रस्थापित होईपर्यंत परकीय रकमा लहान खात्यात जमा करता येणार नाहीत."

(अधिसूचना क्र.१४/२०१०/एफ.क्र.६/२/२००७- ईएक)

अंडर सेक्रेटरी

सूचना: मुख्य नियम भारतीय राजपत्रामध्ये विशेष भाग- २, विभाग ३, उपविभाग (i) मध्ये क्रमांक जीएसआर.४४४ (इ), दिनांक १ जुलै, २००५ आणि पुढील क्र. जीएसआर-७१७ (इ), दिनांक १३ डिसेंबर, २००५, क्र. जीएसआर - ३८९(इ), दिनांक २४ मे, २००७, क्र. जीएसआर - ८१६(इ), दिनांक १२ नोव्हेंबर, २००९, क्र. जीएसआर ७६(इ), दिनांक १२ फेब्रुवारी, २०१० आणि जीएसआर क्रमांक ५०८(इ), ह्यामध्ये सुधारित करण्यात आले आहेत. दिनांक १६ जून, २०१०

परिशिष्ट - V

(मुख्य परिपत्रकात एकत्र केलेल्या परिपत्रकांची यादी.)

अनुक्र मांक	परिपत्रक क्रमांक आणि तारीख	विषय	सूचनांचा सारांश.
१	डीबीओडी.बीपी.बीसी.९२/सी.४६ ९-७६ तारीख १२ ऑगस्ट, १९७६	रु ५०००/- पेक्षा अधिक रकमांचे डीडी/टीटी देणे	रु १०,०००/- पेक्षा अधिक रकमेच्या डीडी/एमटी/टीटी/प्रवासी चेक्सच्या अर्जदारांनी (ते ग्राहक असोत अथवा नसोत) त्यांच्या अर्जासोबत त्यांच्या परमनंट इन्कम टॅक्स नंबर जोडावा.
२	डीबीओडी.जीसी.बीसी.६२/सी.४(बी)/८७ तारीख ११ नोव्हेंबर, १९८७	बँकांमधील फसवणुकी - नवीन खाती उघडणे.	आयातीसाठी करावयाची प्रदाने, त्याच बँकेत असलेल्या किंवा अन्य बँकेत ठेवलेल्या खात्यात डेबिट करूनच केली जावीत आणि कोणत्याही परिस्थितीत आयात-बिलांचे प्रदान करण्यासाठी रोख रक्कम स्वीकारली जाऊ नये. एखाद्या ओळख पटविणाऱ्या व्यक्तीने स्वतःचे खाते उघडल्यानंतर त्याच बँकेत दुसऱ्या एखाद्या भावी खातेदार व्यक्तीला ओळख देण्यासाठी वाजवी, म्हणजे साधारणतः ६ महिन्यांचे अंतर असावे. खाते उघडण्यासाठी द्यावयाच्या ओळखीमुळे, खाते उघडण्याच्या व्यक्तीची सुयोग्य ओळख पटण्यास मदत झाली पाहिजे. त्यामुळे त्या खात्याचा गैरवापर केला गेल्यास त्या व्यक्तीला शोधता येते.
३	डीबीओडी.बीपी.बीसी.११४/सी.४ ६९ (८१)-९१ तारीख १९ एप्रिल, १९९१	कायदे व कायदे चुकवणे, रुपये ५०,००० व त्या पेक्षा जास्त रुपयांमधे डिमांड ड्राफ्ट जारी करणे व त्याचे भुगतान	रुपये ५०,०००/- व त्या पेक्षा जास्त रकमेच्या रकमा खात्यात खर्ची टाकताना त्या रोकडने खर्ची न टाकता चेकने खर्ची टाकल्या जातील.
४	डीबीओडी.बीसी.२०/१७.०४.००१/ ९२ तारीख २५ ऑगस्ट, १९९२	बँकातील घोटाळे व गैरव्यवहार यांची चौकशी करण्यासाठी समिती	बँकांनी ठरवलेल्या दंडक व सुरक्षिततेच्या उपायांचे पालन करावे.
५	डीबीओडी.बीपी.बीसी.६०/२१.०१ .०२३/९२ तारीख २१ डिसेंबर, १९९२	खेळत्या भांडवलासाठीचे पैसे दुसरीकडे वळवणे.	कॅश क्रेडिट/ओव्हरड्राफ्ट खात्यातील काढलेले पैसे मान्यता प्राप्त कामासाठीच काढले जात आहेत याची बँकांनी खात्री करून घ्यावी. स्थावर मालमत्ता घेणे, सहकंपन्या/उपकंपन्यांमधे गुंतवणूक करणे, भांडवल बाजारात समभाग घेणे, कर्जरोखे घेणे, युनिट ट्रस्ट ऑफ इंडियाची युनिट्स घेणे, म्युच्युअल फंडात व इतरत्र गुंतवणूक करण्यासाठी पैसे वळवले जात नाहीत याची बँकेने खात्री करून घ्यावी.

६	डीबीओडी.एफएमसी.क्र.१५३/२७. ०१.००३/९३-९४ तारीख १ सप्टेंबर,१९९३	पैशाच्या ओघावर लक्ष ठेवणे.	बँकांनी पैशाच्या अंतिम वापरावर लक्ष ठेवावे. बँकांनी खातेदाराच्या व्यवसायाशी विसंगत अशा मोठ्या रकमा काढल्या गेल्या तर त्या कडे लक्ष ठेवावे तसेच नेहमी सारख्या नसलेल्या प्रकारांवर लक्ष ठेवावे. संशयास्पद गोष्टीचे अहवाल विभागीय कार्यालयाला कळवावे.
७	डीबीओडी.जीसी.बीसी.१९३/१७. ०४.००१/९३ तारीख १८ नोव्हेंबर, १९९३	बँकेतील अफरातफर /व्याज/लाभांश /परतावा यांची रोकड काढणे.	बँकांनी योग्य ओळख असल्या शिवाय नवीन खाते उघडू नये तसेच खोट्या नावाने व पत्ता असल्या शिवाय खाती उघडू नयेत. खाती उघडणे व चालवणे या बाबतच्या सूचनांचे बँकांनी कडकपणे पालन करावे.
८	डीबीओडी.जीसी.बीसी.२०२/१७. ०४.००१/९३ तारीख ६ डिसेंबर, १९९३	बँकातील अफरातफर व गैरव्यवहाराच्या विविध बाबींचा विचार करण्यासाठी समिती	ग्राहकांची खाती उघडताना त्यांचे छायाचित्र घेणे.
९	डीबीओडी.क्र.जीसी.बीसी.४६/१७ .०४.००१ तारीख २२ एप्रिल, १९९४	बँकातील अफरातफर व गैरव्यवहाराच्या विविध बाबींचा विचार करण्यासाठी समिती	खातेदार/ठेवीदारांचे फोटो घेण्याबाबत तसेच नवे खाते चालू ठेवण्याबाबत १.१.१९९४ पासून बँकांना स्पष्टीकरण दिले आहे. बँकांनी निवासी/अनिवासी खातेदारांकडून मुदत/पुनरावर्ती/संचित ठेवी घेण्यासाठी तसेच ती खाती चालू करण्यासाठी बँकांनी त्यांचे फोटो घ्यावेत.
१०	डीबीओडी.बीपी.बीसी.१०६/२१.० १.००१/९४ तारीख २३ सप्टेंबर,१९९४	ठेवी खात्यात उघडणे व चेक/पे ऑर्डर्स गोळा करणे या बाबत भ्रष्टाचारी पद्धती	बँकांनी संयुक्त खाती उघडायच्या प्रत्येक विनंतीचा काळजीपूर्वक विचार करावा, त्याचा हेतू, व्यवसायाच्या इतर बाबी, खातेदाराची आर्थिक स्थिती, खात्याची संख्या जास्त आहे का याचा विचार करावा. सर्वसाधारणपणे क्रॉस केलेले व पेयेबल टू ऑर्डर चेक घेणाऱ्याने योग्य शेरा मारल्यावर घ्यावेत. मोठ्या रकमेचे चेक घेताना बँकेने संयुक्त खाती बेनामी व्यवहारासाठी वापरली जात नाहीत याची काळजी घ्यावी.
११	डीबीओडी.बीपी.बीसी.५७/२१.०१ .००१/९५ तारीख ४ मे, १९९५	बँकातील अफरातफर/ठेव खात्यावर लक्ष ठेवणे.	रुपये १० लाखाच्या वरील ठेवी खात्यावर कॅश क्रेडिट व ओव्हरड्राफ्ट व त्याच रकमेच्या रोकड काढणे व्यवहारावर बँकेने कडक लक्ष ठेवण्याची पद्धती घालून घ्यावी. बँकांनी असे व्यवहार वेगळ्या रजिस्टर मध्ये लिहून ठेवावेत.
१२	डीबीओडी.बीपी.बीसी.१०२/२१.० १.००१/९५ तारीख २० सप्टेंबर, १९९५	ठेव खात्यावर देखरेख ठेवणे	रुपये १० लाखाच्यावर रोकड ठेवी व पैसे काढणे याचा संपूर्ण तपशीलासह दर पंधरा दिवसांनी बँकांच्या शाखांनी त्यांच्या नियंत्रण कार्यालयाला कळवावी. संशयास्पद व्यवहारांचा अहवाल मुख्य कार्यालयाला सादर करावा. रिझर्व बँकेने तपासणीच्या वेळी हे अहवाल तपासावे.

१३	डीबीओडी.बीपी..बीसी.४२/२१.०१.००१/९६ तारीख ६ बीप्रिल, १९९६	ठेवी/इतर खात्यातील रुपये १० लाखा व त्यापेक्षा जास्त रकमा ठेवणे/काढणे यावर लक्ष ठेवणे.	बँका अशा व्यवहारावर बारकाईने लक्ष ठेवण्याच्या यंत्रणे वरील प्रतिक्रिया द्याव्यात.
१४	डीबीओडी.क्र.बीपी..बीसी.१२/२१.०१.०२३/९८ तारीख ११ फेब्रुवारी १९९८	माहिती देणे- गोपनीयता आवश्यक	बँकांच्या व्यवहाराची माहिती मागवल्यास व ती दिल्यास गोपनीयते बाबतीतील कायद्यांचे उल्लंघन तर होत नाही ना हे पहावे. तसेच माहिती देणे कायदानुसार बंधनकारक आहे काय, ते समाजासाठीचे कर्तव्य आहे काय व बँकेच्या हिताचे आहे काय तसेच माहिती ग्राहकाच्या थेट किंवा गृहीत संमतीने दिली आहे काय याची बँकांनी खात्री करून घ्यावी.
१५	डीबीबीस.एफजीवी..बीसी.५६.२३.०४.००१/९८-९९ तारीख २१ जुन, १९९९	मोठ्या किंमतीच्या बँकावरील अभ्यास गटाचा अहवाल.	बँकांनी या गटाच्या अहवालाच्या शिफारसीची अंमल बजावणी करावी.
१६	डीबीओडी.सीओएमपी..बीसी.क्र. १३०/०७.०३.२३/२०००-०१ तारीख १४ जुन, २००१	भारतातील इंटरनेट बँकिंग मार्गदर्शक तत्वे	इंटरनेट बँकिंग सुविधेला सध्याचे नियंत्रण कायदे लागू होतील. भारतात अस्तित्व असलेल्या बँकांनाच फक्त इंटरनेट सेवा देता येतील व त्याही भारतात निवासी असतील अशांना देता येतील. परदेशी व्यवहारांना प्रचलित विदेश विनिमय नियंत्रण कायदे लागू होतील. प्रस्तावित ग्राहकाची सचोटी व किर्ती या बाबत बँकांनी चौकशी करावी. योग्य ओळख पटल्यावर व ग्राहकांची प्रत्यक्ष पडताळणी झाल्यावरच इंटरनेट बँकिंग खाते उघडता येईल.
१७	डीबीओडी.बीपी.५२/२१.०१.००१/२००१-०२ तारीख ५ डिसेंबर, २००१	दहशतवादाला थोपवणे आदेश २००१ - याची अंमलबजावणी	बँकांनी या आदेशाच्या सूचीमधे दिलेल्या २३ दहशतवादी संघटनांवर लक्ष ठेवावे. सर्वसामान्य बँकिंग व्यवहाराचे उल्लंघन योग्य त्या अधिकाऱ्यांना तसेच रिझर्व बँकेला कळवावे. “आपले ग्राहक ओळखा” तत्वानुसार ग्राहकांची योग्य ती पडताळणी बँकांनी करावी.
१८	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.८९/१४.०१.००१/२००१-०२ तारीख १५ एप्रिल, २००२	आंतरराष्ट्रीय सुरक्षा मंडळाच्या ठरावानुसार (१३९०) पैसे गोठवणे.	आंतरराष्ट्रीय संस्थेचा सुरक्षा समिती निर्बंध समितीने कळवल्याप्रमाणे सूचीतील वैयक्तिक व संस्थांची खाती त्वरित गोठवावीत. यांचे कोणतेही व्यवहार कळाले तर रिझर्व बँकेला ते त्वरित कळावेत.
१९	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.१०२/१४.०१.००१/२००१-०२ तारीख १० मे, २००२	खात्यांवर देखरेख सूचनांची अंमलबजावणी	बँकांनी खात्री करून घ्यावी की बंदी घातलेल्या संस्थांद्वारे नवीन खाती उघडली जात नाहीत. खाती उघडणे व त्यावर देखरेख ठेवणे ह्याबाबतच्या विद्यमान मार्गदर्शक तत्वांचे बँकांनी काटेकोरपणे पालन करावे. शाखा आणि नियंत्रक

			कार्यालये ह्यांना ह्यांची ताबडतोब अंमलबजावणी करण्याबाबत सूचना दिल्या गेल्या आहेत ह्याची बँकांनी खात्री करुन घ्यावी.
२०	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.१८/१४.०१.००१/२००२-०३ तारीख ऑगस्ट १६, २००२	“आपले ग्राहक ओळखा” दंडक व रोकड व्यवहार यांची मार्गदर्शक तत्वे	“आपले ग्राहक ओळखा” या बाबतीतील पहिले परिपत्रक, ग्राहकाने सादर केलेल्या कागदपत्राच्या आधारे किंवा बँकेच्या सध्याच्या खातेदाराच्या/बँकेला ठाऊक असलेल्या व्यक्तीच्या ओळखी नुसार ग्राहकाची ओळख पटवणे. खाते उघडणाऱ्या व्यक्ती/संस्थेची ओळख पटवण्याचे पुरेसे धोरण निदेशक मंडळाने घालून द्यावे. बँकांच्या शाखांनी रुपये १० लाख व त्या पेक्षा जास्त रकमेचे पैसे खात्यात भरल्यास /काढल्यास त्याचा संपूर्ण अहवाल तसेच संशयास्पद व्यवहाराचा संपूर्ण अहवाल दर पंधरवड्याने नियंत्रक कार्यालयाला पाठवावा.
२१	डीबीओडी.क्र.एएमएल.बीसी.५८/१४.०१.००१/२००४-०५ तारीख नोव्हेंबर २९, २००४	“आपले ग्राहक ओळखा” मार्गदर्शक तत्वे. काळा पैसा पांढरा करण्याविरुद्ध मानक.	आम्ही आमची मार्गदर्शक तत्वे सुधारली जेणे करुन ती एफ.ए.टी.एफ च्या शिफारसी व सी.डी.डी. बाबतचा बेसल समिती अहवाल ग्राहक स्वीकृती धोरण, व्यवहारावर देखरेख ठेवणे, जोखीम व्यवस्थापन यावर आधारित चार तऱ्हेचे धोरण बँकांना सूचित केले आहे.
२२	डीबीओडी.क्र.एएमएल.बीसी.२८/१४.०१.००१/२००५-०६ तारीख ऑगस्ट २३, २००५	“आपले ग्राहक ओळखा” मार्गदर्शक तत्वे. काळा पैसा पांढरा करण्याविरुद्ध मानक.	समाजातील आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल असलेल्या लोकांसाठी, द्यावयाच्या “आपले ग्राहक ओळखा” याचे कागदपत्रांच्या आवश्यकता शिथिल करण्यात आल्या असून केवळ ओळखीचा संदर्भ देऊन ह्यांना खाते उघडता येईल.
२३	डीबीओडी.क्र. एएमएल.बीसी.६३/१४.०१.००१/२००५-०६ तारीख फेब्रुवारी १५, २००६	काळा पैसा पांढरा करणे प्रतिबंध कायदा / २००२ या कायद्या खालील नियमानुसार बँकांचे दायित्व.	बँकांनी आर्थिक दक्षता विभाग भारत यांना रोकड व संशयास्पद व्यवहार यांचा कोणत्या प्रकारे अहवाल द्यायचा हे कळवले आहे.
२४	डीबीओडी एएमएल.बीसी. क्र.७७/ १४.०१.००१ / २००६-०७ एप्रिल १३, २००७	तार अंतरण	देशांतर्गत व परदेशी पैसे पाठवायच्या व्यवहाराच्या सर्व तार अंतरणाबरोबर मूळ व्यवहार करणाऱ्यांची सर्व माहिती असली पाहिजे.
२५	डीबीओडी. एएमएल.बीसी.क्र ६३/ १४.०१.००१/२००७-०८ तारीख फेब्रुवारी १८, २००८	तुमचा ग्राहक जाणा (के.वाय.सी.) मापदंड /अँटी मनी लॉडरिंग मानके (ए.एम.एल.)/दहशतवादाला अर्थसहाय्य (सी.एफ.टी.)	के.वाय.सी./ए.एम.एल. या बाबत ग्राहकांची जोखीम वर्गवारीचे पुनरावलोकन, ग्राहकांची ओळख पटवण्याबाबतची माहिती वेळोवेळी नवीन करणे व कर्मचाऱ्यांची भरती करणे या बाबत यंत्रणा सुधारलेली मार्गदर्शक तत्वे जारी केली आहेत.

२६	डीबीओडी. एएमएल.बीसी.क्र.८५/१४.०१.००१/२००७-०८ तारीख मे २२, २००८	काळा पैसा पांढरा करणे प्रतिबंध कायदा / २००२ या कायद्या खालील नियमानुसार बँकांचे दायित्व.	सी.टी.आर व एस.टी.आर. या बाबत एफ.आय.यू.-आय.एन.डी ला (अहवाल सादर करण्याची) बँकांना मार्गदर्शक तत्त्वे जारी केली आहेत.
२७	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.१२/१४.०१.००१/२००८-०९ तारीख जुलै १, २००८	मुख्य परिपत्रक के.वाय.सी. दंडक /ए.एम.एल. दंडक /सी.एफ.टी. /पी.एम.एल.ए.२००२ खाली बँकांचे मार्फत	या मुख्य परिपत्रकामधे रिझर्व बँकेने के.वाय.सी./ए.एम.एल./ सी.एफ.टी. ३० जून २००८ पर्यंत जारी केलेले दंडक आले आहेत.
२८	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.२/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक जुलै १, २००९	मुख्य परिपत्रक केवायसी नियम/एएमएल मानके/सीएफटी/पीएमएलए, २००२ अंतर्गत बँकांवरील बंधाने	केवायसी नियम/एएमएल ह्यांच्यासंदर्भात भारतीय रिजर्व बँकेने ३० जून २००९ पर्यंत जारी केलेल्या सर्व मार्गदर्शक सूचना महापरिपत्रकात संकलित करण्यात आल्या आहेत.
२९	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.४३/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक सप्टेंबर ११, २००९	केवायसी नियम/एएमएल मानके/सीएफटी/पीएमएलए, २००२ अंतर्गत बँकांवरील बंधाने	सरकारने आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंधक अधिनियम, २००५ मधील तरतुदीमध्ये सुधारणा केल्या आणि त्या सरकारने सूचित केल्याप्रमाणे १ जून २००९ पासून लागू झाल्या
३०	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.४४/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक सप्टेंबर १७, २००९	दहशतवादी कारवायांना वित्त सहाय्य होण्या विरुद्धचा लढा अवैध कार्य (आर्थिक गैरव्यवहार अधिनियम (युएपीएच्या) १९६७च्या बँकांवरील बंधाने	भारत सरकार, गृह मंत्रालयाने दिनांक २७ ऑगस्ट २००९ रोजी युएपीएच्या कलम ५१ ए च्या अंमलबजावणीच्या प्रक्रियेसंबंधित एक 'आदेश' जारी केला
३१	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.६८/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक जानेवारी १२, २००९	आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंधक नियम २००९ सुधारित - बँका/आर्थिक संस्था प्रोप्रायटरी संस्थांची खाती	भारत सरकारने दिनांक १२ नोव्हेंबर २००९ रोजी आर्थिक गैरव्यवहार (नोंदी जतन करणे इंटरमिजिटरीज) दुसरे सुधारित नियम २००५
३२	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.८०/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक	तुमचा ग्राहक जाणा	प्रोप्रायटरी संस्थांद्वारे उघडण्यात येणा-या खात्यांसाठी ग्राहक ओळख प्रक्रिया जारी

	मार्च २६, २०१०	(के.वाय.सी.) मार्गदर्शक तत्वे	करण्यात आली
३३	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.१५/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक एप्रिल २३, २०१०	आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंधक (नोंदी जतन करणे.... इंटरमिजिटरीज) दुसरे सुधारित नियम २०१०	भारत सरकारने १२ फेब्रुवारी २०१० च्या अधिसूचनेनुसार आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंधक (नोंदी जतन करणे इंटरमिजिटरीज) दुसरे सुधारित नियम २००५
३४	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.१०८/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक जुन ९, २०१०	केवायसी नियम/एएमएल मानके/सीएफटी/पीएमएलए, २००२ अंतर्गत बँकांवरील बंधाने	आर्थिक गैरव्यवहार किंवा दहशतवादी उद्देशासाठी आर्थिक सेवेचा वापर, एसटीआर भरणे, पीईपीज आणि मुख्य अधिकारी ह्यांच्या संदर्भात बँकांना आणखी स्पष्टीकरण देण्यात आले
३५	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.१०९/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक जुन १०, २०१०	केवायसी नियम/एएमएल मानके/सीएफटी/पीएमएलए, २००२ अंतर्गत बँकांवरील बंधाने	व्यावसायिक इंटरमिजिटरीजद्वारे उघडण्यात येणा-या ग्राहकांच्या खात्यांसाठीच्या मार्गदर्शक सूचना पुनः सूचित करण्यात आल्या
३६	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.१११/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक जुन १५, २०१०	केवायसी नियम/एएमएल मानके/सीएफटी/पीएमएलए, २००२ अंतर्गत बँकांवरील बंधाने	अधिकारक्षेत्राच्या एएमएल/सीएफटीमधील कमतरतांपासून उद्भवणा-या जोखमींना लक्षात घेण्याबद्दल बँकांना एफएटीएफ विधानात सल्ला देण्यात आला आहे आणि त्यांना एफएटीएफ शिफारसी संपूर्णपणे लागू नसलेल्या देशांबद्दल उपलब्ध असलेली सार्वजनिक माहितीही देण्यात आली आहे आणि शेल बँकांसोबत कोणतेही संबंधा स्थापित करू नये, असे सूचित करण्यात आले आहे
३७	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.११३/१४.०१.००१/२००९-१० दिनांक जुन २९, २०१०	आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंधक (नोंदी जतन करणे.... इंटरमिजिटरीज) दुसरे सुधारित नियम २०१०	भारत सरकारने १६ जून २०१० च्या अधिसूचनेनुसार आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंधक (नोंदी जतन करणे इंटरमिजिटरीज) दुसरे सुधारित नियम २००५
३८	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.३८/१४.०१.००१/२०१०-११ दिनांक ऑगस्ट ३१, २०१०	प्रोप्रायटरी संस्थांची खाती	एखाद्या मालकी संस्थेच्या नावे बँक खाते उघडण्यासाठी स्वीकार्य असलेल्या कागदपत्रांच्या यादीत एक भर टाकण्यात आली आहे.
३९	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.५०/	बँकेत खाती उघडणे-	बँकांनी कॉर्पोरेट आणि अन्य प्रतिष्ठित

	१४.०१.००१/२०१०-११ दिनांक ऑक्टोबर २६, २०१०	वेतनप्राप्त कर्मचारी	संस्थांच्या प्रमाणपत्रांवरच निर्भर राहावे आणि संबंधित कंपनीद्वारे असे प्रमाणपत्र/पत्र जारी करणास पात्र असणा-या यंत्रणेची माहिती ठेवावी. कंपनीद्वारे देण्यात येणा-या प्रमाणपत्राशिवाय, बँकांनी पीएमएल नियमांमध्ये देण्यात आलेल्या कमीत कमी एका अधिकृत वैध कागदपत्रांचा आग्रह धारावा.
३९	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.६५/ १४.०१.००१/२०१०-११ दिनांक डिसेंबर ७, २०१०	बँक खाती उघडणे आणि मनी म्युल्स	जर बँकांनी केवायसी/एएमसी/एएमएल/सीएफटी मध्ये पीएमएलए, २००२ अंतर्गत सांगितलेले बँकांच्या दायित्वाचे व मार्गदर्शक सूचनांचे पालन केले, तर मनी म्युल्सचे प्रमाण कमी करता येईल, असा सल्ला बँकांना देण्यात आला आहे
४०	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.७०/ १४.०१.००१/२०१०-११ दिनांक डिसेंबर ३०, २०१०	बुलियन वितरकांची (उप- वितरकांसह) आणि ज्वेलरांची खाती बँकेद्वारे 'अधिक जोखमीची' म्हणून वर्गीकृत केली गेली पाहिजेत.	बुलियन वितरकांची (उप-वितरकांसह) आणि ज्वेलरांची खाती बँकेद्वारे 'अधिक जोखमीची' म्हणून वर्गीकृत केली गेली पाहिजेत.फायनॅशियल इंटेलिजन्स युनिट- इंडिया (एफआययु-आयएनडी) ह्यांच्याकडे संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एसटीआरज) भरण्यासाठी संशयास्पद व्यवहारांची ओळख केली पाहिजे.
४१	डीबीओडी.एएमएल.बीसी.क्र.७७/ १४.०१.००१/२०१०-११ दिनांक जानेवारी २७, २०११	''लहान खाते'' उघडणे	भारत सरकारने १६ जून २०१० च्या अधिसूचनेनुसार आर्थिक गैरव्यवहार प्रतिबंधक (नोंदी जतन करणे इंटरमिजिटरीज) नियम २००५ लहान खातेचा व्याख्या आणि उघडणे समावेश केले पाहिजे.